

Rijkswaterstaat

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

Inhoud

Voorwoord	3
Convenant RWS en RACM	5
Toelichting	13
Artikelsgewijze toelichting	15
Veelgestelde vragen	21
Bijlagen	25
Afstemming werkprocedures RWS-RACM	26
Termen, afkortingen en relevante websites	36
Schema procedurebepaling	40
Schema afstemming archeologie	42
Dankwoord	45

Voorwoord

Goed geregeld

Rijkswaterstaat en archeologie vormen vanaf de ondertekening van dit convenant met de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) een vanzelfsprekend duo. Rijkswaterstaat (RWS) verplicht zich met dit convenant om nadrukkelijk met archeologische waarden rekening te houden. We zetten een stap met onze inspanningen op archeologisch gebied: waar we tot de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg alleen gebonden waren aan de minder vergaande spelregels uit het verdrag van Malta, volgen we nu een nauwgezette werkwijze. Dit convenant is de voor RWS relevante uitwerking van de gewijzigde Monumentenwet en vervangt het oude convenant uit 1987.

Het convenant is niet alleen een vastlegging van een werkwijze die in de praktijk al was ontstaan. Het bevat ook nieuwe elementen, zoals afspraken over het omgaan met archeologie bij beheer en onderhoud en bij DBFM-contracten en een aangescherpte financiële regeling. Zo kunnen we de aspecten tijd en geld beter beheersen en risico's zoals vertraging, onverwachte kosten en negatieve berichtgeving vermijden. We willen met het convenant bereiken dat er op alle fronten een groter bewustzijn ontstaat van het belang om vooraf, bij de start van projecten, al rekening te houden met archeologische waarden.

Het respect voor andere dan economische waarden past in deze tijd, waarin duurzaam omgaan met de leefomgeving en koesteren van het erfgoed steeds vanzelfsprekender zijn. Ook Rijkswaterstaat voelt zich verantwoordelijk voor de gevolgen van zijn werk. We willen de zaken prima geregeld hebben en het convenant helpt daarbij.

Wij hebben altijd goed samengewerkt met de RACM en door onze afspraken in deze nieuwe samenwerkingsovereenkomst nog scherper vast te leggen wordt die relatie bestendig en versterkt. Wij koesteren deze waardevolle en bijzondere samenwerking!

Ir. L.H. Keijts
Directeur-generaal Rijkswaterstaat

Convenant RWS en RACM

Samenwerkingsovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten betreffende archeologisch onderzoek en vondsten bij de uitvoering van werken

Inhoudsopgave

§ 1	Algemeen
Artikel 1.1	Begripsbepalingen
Artikel 1.2	Toelichting/bijlagen
Artikel 1.3	Reikwijdte van het convenant
§2	Samenwerking en kwaliteitsborging
Artikel 2.1	Gezamenlijke uitgangspunten
Artikel 2.2	Samenwerking in planvormingsprocessen
Artikel 2.3	Archeologie in voorfase/bepalen status terrein
Artikel 2.4	Archeologie in opgravingsfase Sub I Terrein met wettelijk beschermde status Sub II Terrein zonder wettelijk beschermde status
Artikel 2.5	Betreding bij vooronderzoek
Artikel 2.6	Toevalsvondsten bij Werken
Artikel 2.7	Beheer
Artikel 2.8	Communicatie
Artikel 2.9	Informatie-uitwisseling en kennisontwikkeling
§ 3	Financiële afspraken
Artikel 3.1	Opbouw projectbudget
Artikel 3.2	Projectbudget
Artikel 3.3	Reservering projectbudgetten
§ 4	Naleving en geschillenregeling
Artikel 4	Naleving en geschillenregeling
§ 5	Slotbepalingen
Artikel 5.1	Inwerkingtreding, looptijd en overgangsbepaling
Artikel 5.2	Evaluatie en wijziging
Artikel 5.3	Projectconvenanten
Artikel 5.4	Publicatie

De ondergetekenden:

1. De minister van Verkeer en Waterstaat, handelend als bestuursorgaan, te dezen vertegenwoordigd door de directeur-generaal Rijkswaterstaat, de heer ir. L.H. Keijts, hierna te noemen: ‘RWS’
  2. De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, handelend als bestuursorgaan, te dezen vertegenwoordigd door de directeur-generaal Cultuur en Media, mevrouw drs. J.A. van Kranendonk, in het bijzonder de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten vertegenwoordigend, hierna te noemen: ‘RACM’,
- hierna tezamen te noemen: ‘partijen’,

overwegende dat

- de Overeenkomst (het verdrag) inzake de bescherming van het archeologische erfgoed (Trb. 1992, 32 en 97) (Verdrag van Valletta) de omgang regelt met het Europees archeologisch erfgoed;
- Nederland dit verdrag van de Raad voor Europa in 1992 mede ondertekende;
- het uitgangspunt van het verdrag is het archeologische erfgoed zo veel mogelijk in de bodem (in situ) te bewaren, beheermaatregelen te nemen om dit te bewerkstelligen, zo vroeg mogelijk in de ruimtelijke ordening rekening te houden met archeologie, en archeologisch vooronderzoek, mogelijke opgravingen en het fysieke behoud voor rekening te laten komen van bodemverstoorders;
- de implementatie van het verdrag leidde tot wijziging van de Monumentenwet 1988 *in de Wet op de archeologische monumentenzorg* (in werking getreden op 1 september 2007) en aanverwante wetgeving, als gevolg waarvan het archeologische

- vooronderzoek in een eerdere fase dan tot nu toe gebruikelijk was zal plaatsvinden;
- het convenant uit 1987 over de ‘Samenwerking tussen Rijkswaterstaat – Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek betreffende archeologisch onderzoek en vondsten bij de uitvoering van werken’ waarin de basisafspraken tussen partijen zijn vastgelegd, evenals de toelichting in de brieven van het ministerie van Verkeer en Waterstaat van 18 juli 2001 en 20 november 2001 verouderd zijn, zodat die afspraken in verband met de genoemde wetswijziging aan herijking toe zijn;
  - het uitdrukkelijke streven is om de archeologische belangen in zowel de voorbereidingsfase als de uitvoeringsfase van werken zowel op het land als onder water te waarborgen in overeenstemming met de uitgangspunten van het Verdrag van Valletta;
  - partijen het daarnaast van belang vinden om afspraken te maken over het beheer van vindplaatsen door RWS;
  - RWS zich concentreert op zijn professioneel en deskundig opdrachtgeverschap en op het actief waarborgen van de publieke belangen en daarom de uitvoerende taken op het gebied van aanleg, beheer en onderhoud zo veel mogelijk aan de markt wil overlaten;
  - RWS daartoe de markt zo veel mogelijk wil stimuleren tot nog creatievere en innovatievere producten en werkwijzen door middel van geïntegreerde contracten;
  - partijen beseffen dat archeologie in dergelijke geïntegreerde contracten een andere positie inneemt dan voorheen;
  - partijen er daarom groot belang aan hechten om de veranderde manier van samenwerken vast te leggen in dit convenant,

verklaren het navolgende te zijn overeengekomen:

§ 1 Algemeen

- Artikel 1.1 Begripsbepalingen**
In dit convenant en de daarbij behorende bijlagen wordt verstaan onder:
- a. *Archeologische werkzaamheden*: inventariseren, waarden en selecteren van vindplaatsen, waar nodig gevolgd door behoudsmaatregelen dan wel documenterend en vraaggestuurd onderzoek (opgravingen) en/of begeleiding, opstellen standaardrapport, uitwerken sporen en structuren, vondsten en monsters, conserveren vondsten en monsters, archiveren en deponeren documentatie en vondsten.
  - b. *Opdrachtnemer*: de natuurlijke of rechtspersoon aan wie RWS het ontwerp en de realisatie van het werk en, indien overeengekomen het meerjarig onderhoud, heeft opgedragen in de vorm van een *Geïntegreerd contract*.
  - c. *Geïntegreerd contract*: contract tussen RWS en *Opdrachtnemer* inzake het realiseren van *Werken* waarbij *Opdrachtnemer* verantwoordelijk is voor het geïntegreerde proces van het ontwerpen én het bouwen tot en met het eventueel voorfinancieren c.q. beheren/onderhouden van het desbetreffende *Werk*.

- d. *Toevalsvondsten*: vondsten bij een *Werk* waarop – gelet op het vooronderzoek dat in overeenstemming met de uitgangspunten van dit convenant is uitgevoerd – redelijkerwijs niet gerekend hoefde te worden.
- e. *Werk(en)*: infrastructurele aanlegprojecten (cum annexis) alsmede beheer- en onderhoudsprojecten die bodemverstoring tot gevolg kunnen hebben (zoals ontgroningen) en waarvan RWS opdrachtgever is.

Artikel 1.2 Toelichting/bijlagen

De bijgevoegde toelichting en bijlagen maken tevens deel uit van dit convenant en vormen ermee één onbrekelijk geheel.

Artikel 1.3 Reikwijdte van het convenant

1. Dit convenant regelt de wijze van samenwerking en de onderlinge verhoudingen tussen partijen bij de omgang met archeologische waarden, zowel op het land als onder water.
2. In het bijzonder heeft het betrekking op de voorbereidingsfase en de uitvoeringsfase van een *Werk* en op het beheer en onderhoud van vindplaatsen na afloop van een *Werk*.
3. Voorts heeft dit convenant betrekking op de omgang met archeologische waarden in het kader van reguliere beheer- en onderhoudstaken van RWS, zoals het groenbeheer, het bodembeheer en het vaarwegbeheer.

§ 2 Samenwerking en kwaliteitsborging

Artikel 2.1 Gezamenlijke uitgangspunten

1. Partijen gaan uit van het gezamenlijke belang bij uitvoering van het archeologiebeleid van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) in relatie tot de uitvoering van RWS-taken, in het bijzonder in het kader van de uitvoeringsfase van *Werken*. Partijen realiseren in gezamenlijkheid een werkomgeving waarin ieders belangen optimaal geborgd zijn.
2. RACM treedt op als adviseur van RWS.
3. RWS is verantwoordelijk voor de *Archeologische werkzaamheden* in alle fasen van een *Werk*, voor zover deze verantwoordelijkheid bij een *Geïntegreerd contract* niet is overgedragen.
4. Daar waar RWS advies vraagt aan de RACM dan wel de RACM in de gelegenheid stelt te toetsen kan RWS – met opgave van redenen en met inachtneming van artikel 4 (geschillenregeling) van dit convenant – het betreffende advies dan wel de bevindingen ten aanzien van de toetsing naast zich neerleggen.

Artikel 2.2 Samenwerking in planvormingsprocessen

Er vindt nader overleg tussen RWS en RACM plaats over de planvormings- en besluitvormingsprocessen die van toepassing zijn op *Werken* van RWS en de plaats van archeologie daarbinnen. In de bijlagen is dit uitgewerkt in de vorm van een procesbeschrijving, met daarbij gevoegd een schematische voorstelling van alle activiteiten die daarbinnen plaatsvinden.

Artikel 2.3 Archeologie in voorfase/bepalen status terrein

1. Het archeologisch vooronderzoek vindt zo vroeg mogelijk in het besluitvormingsproces plaats, zodat zo goed mogelijk recht wordt gedaan aan de archeologische belangen en de archeologie een zo beheersbaar mogelijk proces zal zijn binnen een *Werk*.
2. Bij de voorgenomen uitvoering van *Werken* stelt RWS de RACM derhalve in een zo vroeg mogelijk stadium op de hoogte van de geplande werkzaamheden en spreekt in overleg met de RACM de vervolgpprocedure af.
3. RWS treedt op als opdrachtgever voor het archeologisch vooronderzoek overeenkomstig de in artikel 2.2 genoemde planprocessen en is verantwoordelijk voor het (doen) opstellen van een archeologisch Programma van Eisen ten aanzien van deze voorfase.
4. De RACM toetst het betreffende Programma van Eisen aan de ‘Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie’ (KNA) en de ‘Nationale Onderzoeksagenda Archeologie’ (NOaA) of daarvoor in de plaats tredende regelingen.
5. Na afronding van het archeologisch vooronderzoek besluit RWS over de noodzaak van archeologische maatregelen (opgraving, archeologische begeleiding en/of fysieke bescherming). De RACM adviseert RWS daarover.

Artikel. 2.3.a;

na afronding van het archeologisch vooronderzoek besluit RWS of en in welke mate (geheel of gedeeltelijk) de archeologie onderdeel uitmaakt van een *Geïntegreerd contract met de Opdrachtnemer*. De afwegingsfactoren daarbij kunnen zijn:

- de grootte en complexiteit van het *Werk*;
- de grootte en complexiteit van de binnen het *Werk* uit te voeren *Archeologische werkzaamheden*;
- de status van de vindplaats;
- of en in welke mate de archeologie zich op het kritieke pad van het *Werk* bevindt.

Artikel. 2.3.b;

na afronding van het archeologisch vooronderzoek bepaalt de RACM of aan de gewaardeerde terreinen een wettelijk beschermde status verleend wordt op grond van artikel 3 Monumentenwet 1988. De RACM zal deze bevoegdheid slechts toepassen indien:

a; de vastgestelde archeologische waarden een nationaal belang vertegenwoordigen.

b; de aldus op te leggen belemmering evenredig is met het doel van de bescherming: behoud van archeologische waarden of verantwoord archeologisch onderzoek.

c; de administratieve lasten en maatschappelijke kosten die gepaard gaan met het toepassen van de beschermingsbevoegdheid in redelijke verhouding staan tot het met de bescherming te realiseren doel.

d. de aanwijzing past binnen het door de minister van OCW vastgestelde beleid voor de aanwijzing van rijksmonumenten.

Artikel. 2.3.c;

partijen voeren te allen tijde overleg over voorgenomen besluiten als bedoeld in de artikelen 2.3.a en 2.3.b.

Artikel 2.4 Archeologie in opgravingsfase

I Terrein met wettelijk beschermde status

1. Indien de RACM toepassing geeft aan zijn bevoegdheid als bedoeld in art. 2.3 sub b (of indien het een reeds eerder aangewezen archeologisch monument betreft) en indien RWS heeft bepaald dat archeologie deel uitmaakt van het *Geïntegreerde contract*, dan zal in het *Geïntegreerde contract* een verwijzing worden gemaakt naar het vereiste van een Monumentenwetvergunning als bedoeld in artikel 11 van de Monumentenwet 1988, welke door de *Opdrachtnemer* aangevraagd moet worden.
2. Aan de vergunning kunnen door de RACM voorwaarden worden verbonden over het uit te voeren archeologische onderzoek en/of te treffen fysieke beschermingsmaatregelen voor behoud in de bodem.
3. Bij niet-naleving van de voorwaarden door de *Opdrachtnemer* kan de RACM zijn publiekrechtelijke handhavinginstrumenten jegens de *Opdrachtnemer* aanwenden na een kennisgeving te hebben gedaan aan RWS.

II Terrein zonder wettelijk beschermde status

1. Indien de RACM geen toepassing geeft aan de bevoegdheid als bedoeld in art. 2.3 sub b, en indien en zodra RWS heeft bepaald dat archeologie deel uitmaakt van het *Geïntegreerde contract* kan RWS de RACM verzoeken een wetenschappelijk kader voor de opgravingsfase op te stellen.
2. Het in lid 1 genoemd kader zal door RWS gebruikt worden voor het zo functioneel mogelijk specificeren van een Programma van Eisen ten aanzien van de *Archeologische werkzaamheden*, hetgeen vervolgens door de RACM zal worden getoetst aan de eerder gestelde voorwaarden (die mede zijn gebaseerd op de KNA en de NOaA of daarvoor in de plaats tredende regelingen).
3. Na de in lid 2 genoemde toetsing zal RWS de vraagspecificatie voor het gehele *Werk* afronden en de aanbestedingsprocedure opstarten. In de uiteindelijk met de *Opdrachtnemer* te sluiten overeenkomst kan RWS – als opdrachtgever – bepalen of en in welke mate de door de *Opdrachtnemer* uit te voeren *Archeologische werkzaamheden* een toetsings- en/of acceptatieprocedure moeten doorlopen. In dergelijke gevallen zal RWS advies vragen aan de RACM.
4. Indien RWS in de uitvoering constateert dat de *Opdrachtnemer* ten aanzien van de *Archeologische werkzaamheden* de eisen uit het *Geïntegreerde contract* niet nakomt, zal de RACM hiervan in kennis worden gesteld. RWS zal alsdan alles in het werk stellen wat er op basis van het *Geïntegreerde contract* en de aanverwante wetgeving mogelijk is om de *Opdrachtnemer* alsnog tot nakoming te dwingen.
5. Teneinde zeker te stellen dat de *Opdrachtnemer* zijn verplichtingen voortvloeiende uit het *Geïntegreerde contract* – in het bijzonder die ten aanzien van de *Archeologische werkzaamheden* – nakomt, kan RWS hiervoor specifieke (boete)bepalingen opnemen in het betreffende *Geïntegreerde contract*.

6. Bij verschil van mening tussen partijen over de beantwoording van de vraag of en in welke mate de *Opdrachtnemer* aan zijn verplichtingen ten aanzien van de *Archeologische werkzaamheden* uit het *Geïntegreerde contract* heeft voldaan, treedt de geschillenregeling van artikel 4 in werking.
7. RWS kan in voorkomende gevallen in het *Geïntegreerde contract* een bepaling opnemen dat indien er naar aanleiding van ervaringen tijdens de uitvoering van een *Werk* een wijziging van de onderzoeksoptzet en/of opgravingstrategie nodig mocht zijn, de *Opdrachtnemer* daartoe een verzoek kan indienen bij RWS. RWS vraagt alsdan de RACM advies over dit verzoek.

Artikel 2.5 Betreding bij vooronderzoek

1. RWS draagt er zorg voor dat wanneer in het kader van archeologisch vooronderzoek werkzaamheden moeten worden verricht op gronden van eigenaren/gebruikers, deze gronden – binnen de kaders van de Waterstaatswet 1900 – betreden kunnen worden. Waar nodig zal de RACM de gedoogplicht aan deze eigenaren/gebruikers opleggen op basis van artikel 57, eerste lid, van de Monumentenwet 1988.
2. De kosten die voortvloeien uit de in het voorgaande lid bedoelde betreding komen voor rekening van RWS.

Artikel 2.6 Toevalsvondsten bij Werken

1. Bij *Toevalsvondsten* worden de werkzaamheden op de betreffende locatie stilgelegd en wordt de RACM door RWS geïnformeerd. Vervolgens brengt de RACM binnen 48 uur na melding van de vondst een advies uit aan RWS over de eventueel uit te voeren *Archeologische werkzaamheden*. Bij dit advies wordt het belang van de *Toevalsvondst* afgewogen tegen de gevolgen van de vertraging van het *Werk*.
2. *Toevalsvondsten* vallen buiten het betreffende *Werk* en komen derhalve niet voor rekening en risico van RWS. Het is aan de RACM om te beoordelen of in dat geval binnen het ministerie van OCW een passende oplossing gevonden dient te worden. Dit zal mede afhangen van de waarde van de vondst en de omstandigheden van het geval.

Artikel 2.7 Beheer

1. Bij het opstellen van beheer- en onderhoudsplan- nen houdt RWS rekening met de in het betreffende terrein of beheergebied aanwezige archeologische waarden.
2. In het bijzonder wordt daarbij aandacht besteed aan het beheer van archeologische waarden die bij uitvoering van een *Werk* zijn ingepast en aan de wijze waarop maatregelen in het kader van beheer en onderhoud de instandhouding van archeologische waarden beïnvloeden.
3. Over de in dit kader te treffen maatregelen zal afstemming tussen RWS en RACM plaatsvinden.
4. De RACM levert desgevraagd gegevens die benodigd zijn voor het opstellen van het beheer- en onderhoudsplan.

Artikel 2.8 Communicatie

1. Partijen zullen zorg dragen voor goede voorlichting aan projectleiders en belanghebbenden die belast zijn met of geconfronteerd worden met de uitvoering van *Werken* of met het reguliere beheer van terreinen waarin zich archeologische waarden bevinden.
2. Partijen zullen hiertoe een communicatieplan opstellen. RWS doet RACM hiertoe een voorstel en is eindverantwoordelijk.

Artikel 2.9 Informatie-uitwisseling en kennisontwikkeling

1. Partijen zorgen ervoor dat de gegevens over een *Werk*, waarbij partijen samenwerken, voor elkaar *om niet* toegankelijk zijn. Daarnaast streven partijen ernaar om zo veel mogelijk overige informatie *om niet* voor elkaar toegankelijk te maken.
2. Partijen streven naar wederzijdse kennisontwikkeling en, waar mogelijk en van toepassing, naar Europese samenwerking.

§ 3 Financiële afspraken

Artikel 3.1 Opbouw projectbudget

Onder het projectbudget voor archeologie vallen de vanuit de relevante wetgeving en het rijksbeleid verplichte en op basis van de KNA en de NOaA noodzakelijke door partijen overeengekomen externe kosten die gemaakt worden voor onder meer:

- Archeologisch vooronderzoek (bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek);
- Opstellen Programma van Eisen voor inventariserend veldonderzoek, opgraven, archeologische begeleiding en/of fysieke bescherming;
- Uitvoeren opgraving, archeologische begeleiding en/of fysieke bescherming;
- Standaardrapport;
- Uitwerken sporen en structuren, vondsten en monsters en de context van deze gegevens ten behoeve van het standaardrapport;
- Basisconservering vondsten en monsters ten behoeve van het deponeren;
- Archiveren en deponeren documentatie en materiaal.

Artikel 3.2 Projectbudget

1. De onder het projectbudget voor archeologie vallende kosten komen ten laste van RWS. RWS draagt zorg voor tijdige financiering van het archeologische vooronderzoek.
2. Het projectbudget voor archeologie geldt voor het totale *Werk*, ook als dat *Werk* wordt gesplitst in een aantal deelprojecten.

Artikel 3.3 Reservering projectbudgetten

1. **Aanlegprojecten:** RWS maakt een reservering voor de kosten van archeologie ter grootte van 1% van de totale bouwkosten van elk specifiek aanlegproject. Deze reservering kan na afronding van het archeologisch vooronderzoek worden aangepast, namelijk zodra bekend is welke *Archeologische werkzaamheden* eventueel dienen te worden uitgevoerd.

2. **Beheer- en onderhoudsprojecten:** RWS maakt eveneens een reservering voor de kosten van archeologie ter grootte van 1% van elk specifiek beheer- en onderhoudsproject. Deze reservering kan na afronding van het archeologisch vooronderzoek eveneens worden aangepast, namelijk zodra bekend is welke *Archeologische werkzaamheden* eventueel dienen te worden uitgevoerd.
3. **Overschrijding:** Wordt in voorkomende gevallen een overschrijding van de reservering voorzien, dan treden partijen met elkaar in overleg teneinde een voor elk zo acceptabel mogelijke oplossing te bereiken. Het is mogelijk dat dit ertoe leidt dat de regionale dienst van RWS een verzoek richt aan de staf DG RWS voor aanvullende financiering.

§ 4 Naleving en geschillenregeling

Artikel 4 Naleving en geschillenregeling

1. Partijen beogen met dit convenant geen rechtens afdwingbare rechten en verplichtingen in het leven te roepen.
2. Eventuele geschillen in verband met dit convenant of met afspraken die daarmee samenhangen worden in eerste instantie in onderling overleg tussen de direct betrokkenen (o.a. projectleiders) van partijen opgelost. Een geschil is aanwezig wanneer een der partijen dat stelt.
3. Indien een geschil niet in onderling overleg kan worden opgelost, wordt het voorgelegd aan de hoofd-ingenieur-directeur (HID) van de betrokken dienst en de directeur van de RACM.
4. Als ook dan geen oplossing wordt bereikt, zullen betrokkenen nagaan of het geschil kan worden opgelost met behulp van mediation als bedoeld in het reglement van de Stichting Nederlands Mediation Instituut te Rotterdam, desgewenst met behulp van onafhankelijke archeologische expertise.
5. Indien het onmogelijk is gebleken een geschil met behulp van mediation op te lossen, wordt het geschil beslecht door de twee betrokken directeuren-generaal van RACM en RWS.

§ 5 Slotbepalingen

Artikel 5.1 Inwerkingtreding, looptijd en overgangsbepaling

Dit convenant treedt in werking met ingang van de dag na publicatie in de Staatscourant en geldt voor onbepaalde tijd. Ten aanzien van *Werken* waarvan de aanbestedingsprocedure reeds is opgestart of die reeds in uitvoering zijn, geldt het regime van het convenant uit 1987.

Artikel 5.2 Evaluatie en wijziging

1. Partijen stellen gezamenlijk een werkgroep in die tweejaarlijks de uitvoering en werking van dit convenant evalueert en actualiseert, voor het eerst binnen één jaar na inwerkingtreding. Van de evaluatie wordt een verslag opgesteld en aan partijen ter goedkeuring voorgelegd.
2. De evaluatie omvat ook een verkenning van de mogelijkheden tot een verbreding van het convenant

naar de samenwerking op cultuurhistorisch gebied (waarvan archeologie een onderdeel is).

3. Naar aanleiding van de evaluatie/actualisatie kunnen partijen besluiten tot wijziging van dit convenant. Een dergelijke wijziging wordt door partijen vastgelegd in een nieuw convenant.

Artikel 5.3 Projectconvenanten

Van de bepalingen in dit convenant kan in onderling overleg per project worden afgeweken. Een dergelijke afwijking wordt schriftelijk vastgelegd in een specifiek op te stellen projectconvenant.

Reeds voor de inwerkingtreding van dit convenant afgesloten projectconvenanten blijven onverminderd van kracht.

Artikel 5.4 Publicatie

1. De zakelijke inhoud van dit convenant wordt door RWS bekend gemaakt in de Staatscourant.
2. Het convenant wordt ter inzage gelegd in de bibliotheken van de betrokken ministeries en is te raadplegen via internet: <http://www.minvenw.nl> en <http://www.racm.nl>
3. Een eventuele wijziging van dit convenant, bijvoorbeeld naar aanleiding van de evaluatie/actualisatie, wordt – in overeenstemming met het communicatieplan – bekendgemaakt aan belanghebbenden bij de twee betrokken ministeries en geplaatst op internet.

**Aldus in tweevoud opgemaakt en ondertekend,
d.d. 7 november 2007**

Namens RWS
Ir. L.H. Keijts

Namens RACM
Drs. J.A.van Kranendonk

Toelichting

Algemeen

Al sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw voelden Rijkswaterstaat (RWS) en voorheen de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), nu de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) de behoefte om met betrekking tot archeologisch onderzoek en vondsten bij uitvoering van *Werken* een aantal zaken van wederzijds belang via meer algemeen geldende procedures te laten lopen. Voor de RACM hield dat in een goede borging van de archeologische waarden, voor RWS het voorkomen van onverwachte vertraging en oplopende kosten van zijn projecten.

De samenwerking tussen RWS en de RACM met betrekking tot archeologisch onderzoek en vondsten

bij uitvoering van *Werken* vindt sinds 1987 plaats via basisafspraken over algemeen geldende procedures en over een kostenverdeling voor het verrichten van archeologisch onderzoek. Deze afspraken zijn vastgelegd in een convenant. In 2001 is er een nadere uitleg in de vorm van twee brieven van Verkeer en Waterstaat aan toegevoegd.

Met de ondertekening van het Verdrag van Valletta in 1992 door de ministers van Cultuur van de Raad van Europa en de bekrachtiging van dit Verdrag door het parlement in 1998 heeft ook Nederland zich gebonden aan dit Verdrag. Het Verdrag verplicht lidstaten ertoe om archeologische belangen al in een vroegtijdig stadium te betrekken bij de besluitvorming rond de ruimtelijke ordening, waarbij het uitgangspunt is dat archeologische waarden zo veel mogelijk in de bodem

behouden blijven. Daarnaast geldt als uitgangspunt dat degene die de bodem verstoort ook degene is die betaalt.

Vertaling van het Verdrag in de Nederlandse wetgeving heeft geleid tot de *Wet op de archeologische monumentenzorg* (wet in werking getreden op 1 september 2007), waarmee de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten zijn gewijzigd. Als gevolg van het Verdrag zijn de afspraken in het convenant uit 1987 verouderd, zodat er een herijking en actualisering van de afspraken diende plaats te vinden.

In dit convenant zijn nieuwe afspraken gemaakt over het uitvoeren van het archeologisch onderzoek op een zo vroeg mogelijke moment in de procedure door middel van afstemming tussen de planvormings- en

besluitvormingsprocessen die van toepassing zijn op *Werken* van RWS en de uitvoeringsprocessen binnen de archeologische monumentenzorg, de kostenverdeling, het proces rond archeologie en nieuwe contractvormen, het beheer en de instandhouding van archeologische waarden, zowel op het land als onder water alsmede over informatie-uitwisseling en kennisontwikkeling.

Uitgangspunt van de hernieuwde afspraken is dat in een zo vroeg mogelijk stadium van *Werken* duidelijkheid bestaat over aanwezigheid van archeologische waarden en hoe daarmee wordt omgegaan, zodat vertragingen in projecten worden voorkomen, maar een goede omgang met aanwezige archeologische waarden wel gewaarborgd is.

Artikelsgewijze Toelichting

Het convenant bevat tevens afspraken over hoe het archeologische proces op een verantwoorde manier ingebracht kan worden in *Geïntegreerde contracten* (zie de artikelen 2.3a t/m 2.4). Om dit goed te doen zal wel binnen een zeker spanningsveld moeten worden geopereerd. Immers, de filosofie van de *Geïntegreerde contracten* is dat met name op eindresultaat wordt gestuurd (outputgericht), terwijl het eindresultaat van het archeologische onderzoek op voorhand maar beperkt kan worden bepaald.

Het gaat om de beantwoording van wetenschappelijke vragen op basis van archeologische resten die nog in de grond verscholen liggen. Begrijpelijkerwijs is er daarom bij de RACM de behoefte om ook sturing te houden op de wijze waarop de wetenschappelijke vragen beantwoord worden (inputgericht). Aan de andere kant heeft de RACM begrip voor de (nieuwe) manier van werken binnen RWS en de gevolgen die dat met zich mee-

brengt voor de markt (meer innovatie en creativiteit zowel in de producten als in de werkprocessen) en de positie van de RACM daarin. Het kan dus in de praktijk gaan voorkomen dat de RWS-lijn om te sturen op eindresultaat botst met de wens om meer waarborgen in te bouwen in het archeologische proces. Meer concreet zal dit bijvoorbeeld tot uitdrukking kunnen komen in de vormgeving van het Functionele Programma van Eisen dat de basis vormt voor het *Geïntegreerde contract*. Dit Functionele Programma van Eisen is dan ook **niet** synoniem aan het Programma van Eisen voor archeologisch onderzoek als bedoeld in de KNA. De gerede verwachting is dat in de meeste gevallen het geconstateerde spanningsveld oplosbaar is, zolang partijen op een goede manier hierover communiceren en samenwerken en begrip hebben voor elkaars rol, positie en visie.

Toelichting bij artikel 1.1 sub e (Begripsbepalingen)

Het begrip bodemverstoring dient ruim geïnterpreteerd te worden. Bij bodemverstoring moet niet alleen gedacht worden aan de direct met de aanleg of het beheer en onderhoud van infrastructuur samenhangende grondingrepen (zoals ontgraving, baggeren), maar ook aan het aanbrengen van ophogingen en het aanleggen van tijdelijke werkterreinen en gronddepots (vanwege zetting), het (tijdelijk) wijzigen van het lokale grondwaterpeil, het verleggen van kabels en leidingen, het rooien van bomen, het slopen van opstallen en werkzaamheden in het kader van natuurcompensatie en dergelijke. Voor het al dan niet moeten uitvoeren van archeologisch (voor)onderzoek is verder van belang of de versturende werkzaamheden plaatsvinden in terreinen met recente verstoringen (minder dan 50 jaar). Dit is namelijk de grens die de Monumentenwet 1988 hanteert.

Toelichting bij artikel 1.3 (Reikwijdte van het convenant)

Wanneer RWS te maken heeft met andere overheden (bijvoorbeeld in het kader van het verlenen van aanlegvergunningen waarvoor archeologisch onderzoek nodig is) kan dit convenant niet door de beslissingsbevoegdheid van deze andere overheden heen gaan. In zulke gevallen is de RACM dus niet het eerste aanspreekpunt/bevoegd gezag met betrekking tot 'archeologische kwesties'. Desgewenst kan de RACM natuurlijk wel adviseren. Dit betekent de facto dat de afspraken in dit convenant het meest relevant zullen zijn in die gevallen waarbij andere overheden niet of nauwelijks zeggenschap hebben over het archeologische proces (met name indien er een Tracébesluit wordt vastgesteld). Dit moet duidelijk gecommuniceerd worden richting de desbetreffende overheden.

Toelichting bij artikel 2.1 sub 4 (Gezamenlijke uitgangspunten)

In het geval het advies van de RACM betrekking heeft op een ingreep ten aanzien van een beschermd archeologisch monument, kan RWS het betreffende advies dan wel de bevindingen ten aanzien van de toetsing niet naast zich neerleggen (in dat geval is de minister van OCW het bevoegde gezag).

Toelichting bij artikel 2.3.a (Archeologie in voorfase/ bepalen status terrein)

Bij de afweging om te besluiten om de archeologie geheel of gedeeltelijk, dan wel geen onderdeel te laten uitmaken van een *Geïntegreerd contract* zijn verschillende factoren van invloed:

Allereerst moet het gaan om een vindplaats die goed gewaardeerd en begrensd is door middel van archeologisch vooronderzoek.

In de tweede plaats is de status van de vindplaats relevant. Vindplaatsen die onvoldoende archeologische waarden bevatten om als behoudenswaardig te worden aangemerkt, hoeven niet te worden meegenomen in de *Geïntegreerde contracten*. De archeologische resten kunnen dan ongezien verloren gaan. Het is uiteraard de RACM die hierover beslist.

Verder kan in specifieke gevallen uit praktische overwegingen worden afgezien van de keuze voor een *Geïntegreerd contract*, bijvoorbeeld omdat het archeologisch onderzoek zich op het kritieke pad van het *Werk* bevindt. In dergelijke gevallen moet de desbetreffende projectleider van RWS contact opnemen met de archeologische adviseur van de Dienst Verkeer en Scheepvaart (DVS) van RWS en in voorkomende gevallen ook met de Staf DG RWS.

Over het bovenbedoelde besluit vindt overleg plaats met de RACM. De archeologie kan alleen in een *Geïntegreerd contract* worden opgenomen indien er een afgerond archeologisch vooronderzoek heeft plaatsgevonden, waarbij de waarde van de archeologische vindplaatsen is vastgesteld. Dat is immers een randvoorwaarde om de archeologische opgave in een project te kunnen vaststellen.

Toelichting bij artikel 2.4 sub I (Archeologie in opgravingsfase/wettelijk beschermde status terrein)

Aan een terrein dat wettelijk is beschermd of waarop de voorbescherming rust (de aanwijzingsprocedure tot beschermd monument is dan nog niet afgerond), mag niets worden veranderd zonder toestemming van de minister van OCW. Artikel 11 van de Monumentenwet 1988 bepaalt dat, voordat met werkzaamheden wordt begonnen, een vergunning moet worden aangevraagd bij de RACM.

Afhankelijk van de soort werkzaamheden kan de RACM voorwaarden verbinden aan de vergunning. Die voorwaarden kunnen bijvoorbeeld inhouden dat er niet onder een bepaalde diepte gegraven mag worden, dat er geen verhardingen of ophogingen mogen worden aangebracht of dat er bijvoorbeeld met rijplaten moet worden gewerkt. Is er sprake van een opgraving, dan geldt als voorwaarde in ieder geval dat er een goedgekeurd Programma van Eisen voor uitvoerend archeologisch onderzoek moet zijn.

Als de *Opdrachtnemer* door de voorwaarden schade lijdt die redelijkerwijze geheel niet of niet geheel voor zijn rekening hoort te komen, kan hij op grond van artikel 34a van de Monumentenwet 1988 en het Besluit op de archeologische monumentenzorg een verzoek om schadevergoeding indienen.

Over de vergunning en de eventueel daaraan verbonden voorwaarden wordt altijd overlegd met de *Opdrachtnemer* waarbij het doel is zo veel mogelijk te komen tot een vergunning die voor alle betrokken partijen aanvaardbaar is. Uitgangspunt daarbij is wel dat de archeologische waarden zo goed mogelijk worden geborgd.

Wanneer *Opdrachtnemer* zonder vergunning of in afwijking van de vergunning of de vergunningvoorwaarden handelt, kan de RACM de vergunning intrekken, bestuursdwang toepassen of een dwangsom opleggen. Het is ook mogelijk om aangifte te doen wegens een strafbaar feit.

Toelichting bij artikel 2.4 sub II lid 2 (Archeologie in opgravingsfase/geen wettelijk beschermde status terrein)

De RACM zal het door RWS zo functioneel mogelijk gespecificeerde Programma van Eisen ten aanzien van de *Archeologische werkzaamheden* toetsen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA) of daarvoor in de plaats tredende regelingen.

De KNA bevat een beschrijving van de kwaliteitseisen voor de archeologische werkzaamheden (bureauonderzoek, inventariserend veldonderzoek, archeologische begeleiding, opgraven, fysiek beschermen en depotbeheer) in het proces van de archeologische monumentenzorg en is bedoeld voor alle instellingen en personen die werkzaamheden uitvoeren in dat proces in Nederland.

Naast toetsing aan de KNA toetst de RACM ook aan de NOaA. De NOaA geeft inzicht in de vragen die richting moeten geven aan het uitvoerende, gravende onderzoek en beantwoordt, naast de wie- en de hoe-vraag, ook de vraag wat men moet opgraven. Door het antwoord op die vraag is het mogelijk om te kiezen: niet alles hoeft te worden opgegraven. De wat-vraag maakt duidelijk hoe onderzoek moet worden vormgegeven en voorkomt daarmee onderzoek dat niets of weinig bijdraagt aan onze kennis van het verleden.

De RACM gaat het door RWS zo functioneel mogelijk gespecificeerde Programma van Eisen ten aanzien van de *Archeologische werkzaamheden* toetsen en brengt zijn bevindingen daarover uit. De discussies zullen meestal gaan over het abstractieniveau van de functionele specificaties. RWS zal de uit te voeren *Archeologische werkzaamheden* zo hoog (abstract) mogelijk willen specificeren, de RACM zo laag (concreet) mogelijk. Over het algemeen zullen betrokkenen hier in goed onderling overleg uit moeten kunnen komen.

Toelichting bij artikel 2.4. sub II lid 3

Bij RWS wordt als basis voor de *Geïntegreerde contracten* (meestal Design & Construct) veelvuldig gebruik gemaakt van de UAV-GC 2005¹. Onderdeel van die

UAV-GC 2005 is naast de Basisovereenkomst en de Vraagspecificatie – het (Functionele) Programma van Eisen – onder meer de zogeheten toetsings- en acceptatieprocedure die door RWS wordt opgesteld (het toetsings- en acceptatieplan maakt als annex deel uit van de Vraagspecificatie). Ook in andere *Geïntegreerde contractvormen* (bijvoorbeeld DBM, DBFM) kunnen vergelijkbare procedures voorkomen. Andersoortige contracten (maatwerkcontracten, prestatiebestekken) zijn uiteraard ook mogelijk en ook daarin kunnen dergelijke procedures voorkomen. Het merendeel betreft echter de *Geïntegreerde contracten* op basis van de UAV-GC 2005.

Het is aan (de interne opdrachtgever van) RWS om te bepalen of en in welke mate hij de *Archeologische werkzaamheden* wil onderwerpen aan een toetsings- en/of acceptatieprocedure. Indien RWS besluit om archeologie op te nemen in een dergelijke toetsings- en/of acceptatieprocedure, dan zal RWS advies vragen aan de RACM teneinde een goede beoordeling te kunnen maken.

Doelstelling van zowel dit lid als het voorgaande lid is om enerzijds RWS de mogelijkheid te bieden de markt tot creativiteit en innovatie aan te zetten, anderzijds om RACM de mogelijkheid te bieden de kwaliteit van het gehele archeologische proces te borgen. Daarom is er een dubbele, door RACM uit te voeren, check aangebracht. Een toets in de aanbestedingsfase (toets van het zo functioneel mogelijk gespecificeerde Programma van Eisen) en deskundig advies in de realisatiefase (advies inzake de toetsings- en/of acceptatieprocedure).

Toelichting bij artikel 2.4 sub II leden 4 en 5

Bij het sluiten van *Geïntegreerde contracten* is het nodig om stil te staan bij de manier waarop wordt opgetreden indien de *Opdrachtnemer* zijn verplichtingen niet nakomt. De nakoming van afspraken ter zake van archeologisch onderzoek is daarbij een onderwerp dat speciale aandacht verdient, omdat het onderzoek maar één keer kan plaatsvinden (ook door een opgraving wordt het bodemarchief vernietigd). Het is dus niet mogelijk om alsnog nakoming van afspraken te vorderen. Dit betekent dat de (boete)bepalingen zodanig moeten zijn dat het niet aantrekkelijk is om de onderzoekseisen te veronachtzamen. Ze mogen niet uitnodigen tot calculerend gedrag van de *Opdrachtnemer*. Met behulp van het inhouden van een bankgarantie dan wel het opleggen van een boete kan de *Opdrachtnemer* worden gedwongen zijn verplichtingen (o.a. ten aanzien van *Archeologische werkzaamheden*) na te komen.

Toelichting bij artikel 2.5 (Betreding bij vooronderzoek)

Voordat begonnen kan worden met de uitvoering van *Werken*, moet onderzoek verricht worden om te kunnen beschikken over feitelijke informatie met betrekking tot de aanwezigheid van archeologische resten in de bodem. Om het archeologisch vooronderzoek te kunnen uitvoeren zullen de betreffende terreinen betreden moeten worden.

Op eigenaren en gebruikers (d.w.z. huurders, (erf)pachters, etc.) rust in die gevallen een gedoogplicht

(artikel 9 Waterstaatswet 1900). Schade die door deze eigenaren/gebruikers wordt geleden als gevolg van dit vooronderzoek wordt door RWS vergoed. RWS regelt in eerste instantie de aanzegging van de gedoogplicht voor dit archeologische vooronderzoek en de vergoeding van schade aan deze eigenaren/gebruikers. Enige terughoudendheid is echter geboden. Naarmate de aard en omvang van het te verrichten archeologisch vooronderzoek toeneemt, zal de RACM zelf moeten gaan afdwingen dat rechthebbenden (d.w.z. eigenaren/gebruikers) betreding van hun terreinen dulden. Artikel 57 van de Monumentenwet 1988 biedt dan de juiste wettelijke titel. Ook in die gevallen zal de geleden schade echter door RWS worden vergoed.

Toelichting bij artikel 2.6 (Toevalsvondsten bij Werken)

Toevalsvondsten zijn vondsten bij een *Werk* waarop, gelet op het vooronderzoek dat overeenkomstig de uitgangspunten van dit convenant is uitgevoerd, redelijkerwijs niet gerekend hoeft te worden. Komen er toch *Toevalsvondsten* aan het licht, dan wordt het *Werk* stilgelegd en brengt de RACM binnen 48 uur advies uit aan RWS of *Opdrachtnemer*.

Bij *Werken* waarbij onderwaterbodems worden gerod, verloopt het vooronderzoek anders dan op het land. Dergelijke vooronderzoeken leveren namelijk een ander type gegevens op. Veelal kan worden aangegeven of er wel of niet met archeologische vondsten te rekenen valt, maar het is vaak niet mogelijk om de betreffende vindplaatsen vooraf te isoleren en te onderzoeken. Juist tijdens de uitvoeringsfase zullen ontdekkingen worden gedaan en zullen maatregelen moeten worden getroffen. Dit maakt zulke vondsten, die redelijkerwijs konden worden voorzien, niet tot *Toevalsvondsten*. Voor aanvang van de uitvoeringsfase maken partijen afspraken over de wijze waarop met deze ontdekkingen zal worden omgegaan.

Toelichting bij artikel 2.7 (Beheer)

Dit artikel geeft aan dat RWS niet uitsluitend bij de uitvoering van *Werken* te maken heeft met archeologische waarden. Ook bij de uitvoering van reguliere beheertaken wil RWS zoveel als mogelijk rekening houden met dit aspect. Om hier invulling aan te geven zegt RWS toe om bij het opstellen van beheer- en onderhoudsplannen het aspect archeologische waarden steeds mee te nemen, terwijl de RACM toezeegt de hietoe benodigde informatie te zullen verstrekken. Over de wijze waarop het geplande beheer het behoud van archeologische waarden bevordert of hoe negatieve effecten kunnen worden beperkt, vindt overleg plaats tussen de beide diensten.

Toelichting bij artikel 2.9 (Informatie-uitwisseling en kennisontwikkeling)

Dit artikel geeft aan dat de ambitie van zowel RWS als de RACM zich niet alleen richt op de kennisverwerving en informatie-uitwisseling bij één bepaald *Werk*. Er wordt uitgesproken dat beide partijen in principe alle voor partijen relevante informatie en kennis (analoog en digitaal) aan elkaar beschikbaar stellen zonder daarvoor kosten in rekening te brengen. Dit houdt ook in dat partijen bij hun digitale informatie conform het

rijksbeleid zo veel mogelijk gebruik zullen maken van vastgestelde standaarden om deze uitwisseling ook daadwerkelijk te kunnen realiseren.

Bijvoorbeeld:

De RACM stelt RWS alle relevante gegevens uit de bestanden digitaal dan wel analoog beschikbaar (denk aan monumentenkaarten (AMK), onderzoeksgegevens naar scheepswrakken, indicatieve kaarten (IKAW) en dergelijke). RWS biedt op zijn beurt aan om alle voor de archeologie en cultuurhistorie in het algemeen relevante gegevens in zijn bestanden, voorzover in redelijkheid toegankelijk en vrij beschikbaar, bij voorkeur digitaal aan te leveren aan de RACM. Het gaat dan om gegevens als AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), luchtfoto's, bodemgegevens, verstoringsgegevens, resultaten IMAGO (Innovatief Meten aan Gezonken Objecten), kaarten en onderzoeksresultaten uit IJsselmeer, Waddenzee, Noordzee en andere relevante wateren.

Op incidentele basis kan de RACM gebruikmaken van schepen van RWS voor archeologisch onderzoek op of onder water. Met de afzonderlijke diensten zullen dan per geval afspraken moeten worden gemaakt. Voor de nabije toekomst kan mogelijk worden aangesloten op de planning van de rijksbrede rederij, waarvan de RWS Dienst Noordzee de beheerder wordt. De samenwerking krijgt ook vorm via de bijdrage van RWS aan het zogenaamde MACHU-project (Managing Cultural Heritage Under water), waarvoor een EU-subsidie is ontvangen.

Toelichting bij artikel 3.1 (Opbouw projectbudget) Archeologisch vooronderzoek (bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek)

Het bureauonderzoek is het aan de hand van bestaan- de bronnen verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het opstellen van een gedetail- leerde verwachtingskaart kan deel uitmaken van een bureauonderzoek.

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) is bedoeld voor het aanvullen en toetsen van de archeologische verwachting gebaseerd op het bureauonderzoek. Dit gebeurt via waarnemingen in het veld en via het ver- werven van (extra) informatie over bekende en potenti- ele archeologische waarden binnen het omschreven gebied. In het IVO worden de aan- of afwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaaf- heid, de conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden vastgesteld. Het resultaat is een rapport met een waardering en een advies, aan de hand waarvan een beleidsadvies geformuleerd en aan- sluitend een beleidsbeslissing (meestal een selectiebe- sluit) genomen kan worden. Dit betekent dat de veld- activiteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop deze beslissing gefundeerd genomen kan worden. Met andere woorden, het IVO moet zo worden uitgevoerd dat het niet destructiever is dan expliciet noodzakelijk.

Programma van Eisen

Het Programma van Eisen (PvE) is de basis waarop *Archeologische werkzaamheden* moeten worden uitge- voerd. Aan elk archeologisch onderzoek (met uitzonde-

ring van bureauonderzoek) moet een PvE ten grondslag liggen dat voldoet aan de eisen als opgenomen in de KNA. Het PvE stelt het kader voor het ontwerp en de uitvoering. In de KNA zijn de normen vastgelegd waaraan een PvE voor archeologisch onderzoek moet voldoen. Er is ook een format ontwikkeld voor PvE's. Dit format kan gedownload worden vanaf de website van de Stichting Infrastructuur Kwaliteit Bodembeheer (SIKB): www.sikb.nl.

Voor de duidelijkheid: het betreft hier dus niet het door RWS zo functioneel mogelijk gespecificeerde Programma van Eisen (art. 2.4 sub II lid 2).

Opgraven, archeologische begeleiding en/of fysieke bescherming

Het doel van **opgraven** is het documenteren van ge- gevens van een of meerdere vindplaatsen om daarmee informatie te behouden en de in het PvE gestelde vragen te beantwoorden die van belang zijn voor ken- nisvorming over het verleden. De consequentie is dat na de opgraving de vindplaats niet meer bestaat.

Archeologische begeleiding betreft een programma van waarnemingen, uitgevoerd tijdens elke (bodemver- storende) activiteit die om niet-archeologische redenen plaatsvindt, op het land, in de getijdenzones of onder water, waar mogelijk archeologische waarden verstoord of vernietigd zouden kunnen worden.

Archeologische begeleiding is niet bedoeld als alter- natief voor een IVO of opgraving, maar kan ingezet worden:

1. wanneer het IVO onvoldoende gegevens heeft opgeleverd om tot waardestelling te komen, of
2. wanneer het IVO onmogelijk was.

Fysieke bescherming is gericht op het behouden van archeologische waarden. Het streven is het (verdere) verval van archeologische waarden tegen te gaan en – zo mogelijk – aangerichte schade te herstellen. Hierbij worden maatregelen getroffen die actief/fysiek ingrij- pen in de situatie waarin de archeologische waarde verkeert. Inrichtingsmaatregelen, beheermaatregelen en monitoring vormen het instrumentarium van de fysieke bescherming.

Naast fysieke bescherming bestaat de mogelijkheid van administratieve bescherming. Hierbij gaat het om bescherming gericht op het behoud van de archeologi- sche waarden. Er zijn verschillende vormen van admini- stratieve bescherming: wettelijke bescherming op basis van de Monumentenwet 1988, juridische bescherming op basis van een monumentenverordening, en planolo- gische bescherming.

Standaardrapport

Het standaardrapport is een eindverslag van iedere fase van het archeologische proces (vooronderzoek of opgraving), opgebouwd uit de verschillende onder- delen van het opgravingsproces. Het standaardrapport bevat de rapporten van de specialisten over de sporen en structuren, en de verschillende vondstcategorieën en de context van de vondsten (bijvoorbeeld fysische geografie en/of geologie).

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het stan- daardrapport berust bij de specialisten en de archeo- loog die het veldwerk heeft uitgevoerd. In de KNA is het format voor een standaardrapport opgenomen.

Dit format kan gedownload worden vanaf de website van de Stichting Infrastructuur Kwaliteit Bodembeheer (SIKB): www.sikb.nl

Uitwerken sporen en structuren, vondsten en monsters ten behoeve van het standaardrapport

De sporen en structuren worden geanalyseerd, gedocu- menteerd en vastgelegd in een gegevensbestand. De vondsten en monsters worden geanalyseerd en ge- documenteerd door de per materiaalcategorie hiervoor ter zake deskundige specialist. De analyse vindt plaats onder omstandigheden die de stabiliteit van het materi- aal waarborgen.

Basisconservering vondsten en monsters ten behoeve van het deponeren

De geanalyseerde en geselecteerde vondsten en monsters worden zodanig geconserveerd dat ze zo stabiel mogelijk kunnen worden opgeslagen in het (transito)depot.

Er bestaan twee vormen van conserveren: actief en passief. Bij passieve conservering wordt de omgeving van het object zodanig geconditioneerd dat het verval van de vondsten minimaal is. Bij actieve conservering worden de vondsten zelf behandeld, waardoor (verder) verval in de depotomstandigheden minimaal is. In de context van dit convenant betreft de actieve conservering nadrukkelijk een zogenoemde basiscon- servering bedoeld om (verder) verval te minimaliseren en geen museumconservering met het doel het object tentoon te kunnen stellen. In vergelijking met het expositieklaar maken is de basisconservering van een vondst beperkt van omvang en karakter.

Archiveren en deponeren documentatie en vondsten

Na afronding van het onderzoek en voltooiing van het standaardrapport dient de uitvoerende instantie voor de *Archeologische werkzaamheden* alle documentatie en vondsten op de juiste wijze aan te leveren aan de desbetreffende depotbeherende instantie.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

De KNA is bedoeld voor alle instellingen en personen die werkzaamheden uitvoeren in het kader van de archeologische monumentenzorg in Nederland. De norm is ontwikkeld door een commissie van archeo- logen en maakt deel uit van een systeem van kwali- teitszorg. De KNA is te downloaden vanaf de website van de Stichting Infrastructuur Kwaliteit Bodembeheer (SIKB): www.sikb.nl.

Toelichting artikel 3.2 (Projectbudget)

De onder het projectbudget voor archeologie vallende kosten komen voor rekening van RWS. Het project- budget voor archeologie dient reeds bij aanvang van het *Werk* gereserveerd te worden en vanaf dat moment ook (deels) daadwerkelijk beschikbaar te zijn, opdat zo vroeg mogelijk in het werkproces gestart kan worden met het noodzakelijke archeologische vooronderzoek.

De hoogte van het projectbudget voor archeologie wordt bij aanvang van een *Werk* vastgesteld. Indien het *Werk* later gesplitst wordt in twee of meer deelprojec- ten, blijft het projectbudget ongewijzigd. De verdeling

Veelgestelde vragen

van het projectbudget over de deelprojecten dient gebaseerd te worden op de per deelproject geraamde (en uiteindelijk werkelijk gemaakte) archeologische kosten. Het projectbudget voor archeologie hoeft niet fysiek verdeeld te worden over de deelprojecten, maar kan als projectpot blijven staan. De deelprojecten kunnen dan gemotiveerd aanspraak maken op gelden uit deze pot.

Toelichting bij artikel 3.3 (Reservering projectbudgetten)

RWS zal bij aanvang van elk *aanlegproject* 1% van de bouwkosten (dus niet de kosten van het ontwerp en eventueel meerjarig onderhoud en bij aanvang van elk beheers- en onderhoudproject 1% van de projectkosten) van dat *Werk* reserveren voor het projectbudget voor archeologie voor dat *Werk*.

Deze 1% blijft gedurende het hele *Werk* gemotiveerd beschikbaar voor archeologisch (voor)onderzoek. Onderuitputting van het projectbudget voor archeologie mag alleen na de afronding van het archeologische onderzoek in het kader van het desbetreffende *Werk* worden vrijgegeven.

Een inventarisatie vanuit de 'Werkgroep herijking convenant' heeft uitgewezen dat 1% van de bouw/projectkosten in veel gevallen toereikend is voor het binnen een *Werk* noodzakelijk uit te voeren archeologisch onderzoek. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat in de fase van planvoorbereiding het budget voor archeologisch vooronderzoek vaak niet voldoende was om al het vooronderzoek op tijd af te ronden. Dat betekende dat proefsleufonderzoek vaak pas in een (te) laat stadium plaatsvond. Het is derhalve zaak om eerder in het proces budget beschikbaar te hebben voor archeologie.

De 1% is beschikbaar voor het totale archeologische proces van een *Werk*. Alleen in uitzonderlijke gevallen kan het zijn dat dit budget niet volstaat. Dat zal

zich vooral voordoen bij relatief kleine projecten (qua kosten) die wel een aanzienlijke verstoring van het bodemarchief tot gevolg hebben. Bijvoorbeeld kan dat het geval zijn bij baggerwerkzaamheden bij natte beheer- en onderhoudsprojecten.

In dergelijke gevallen zal RWS in overleg met de RACM voor het betreffende *Werk* een nieuw projectbudget voor archeologie vaststellen en dit budget vervolgens beschikbaar stellen. In een brief van 20 november 2001 van de DG aan de HID's, naar aanleiding van het oude uit 1987 daterende convenant tussen RWS en RACM, werd dit onderkend, namelijk:

"Ten aanzien van de onderwaterarcheologie merk ik [ir. P. Kieft, directeur Uitvoering] op dat de kosten in bepaalde gevallen hoog op kunnen lopen en dat daarmee de 1%-norm gemakkelijk kan worden overschreden. Ik verzoek u in die gevallen contact op te nemen met het Hoofdkantoor [nu Staf DG]."

Ten overvloede zij nog vermeld dat tijdens de Kamerbehandeling van de *Wet op de archeologische monumentenzorg* minister Van der Hoeven desgevraagd heeft gezegd dat de 1% voor het Rijk niet de plafondnorm mag zijn. Deze norm geldt immers ook niet voor andere partijen (bedrijven en particulieren). Als de archeologie erg duur uitvalt in verhouding tot het te realiseren *Werk* kan eventueel gezocht worden naar alternatieven. Een en ander moet dus worden gezien in het licht van het Verdrag van Valletta waarin geregeld is dat de bodemverstoorder in beginsel alles moet betalen.

In geval de 1%-reservering dreigt te worden overschreden, zal de regionale dienst van RWS zich in verbinding moeten stellen met de Staf DG teneinde tot een voor alle betrokken partijen aanvaardbare oplossing te komen.

Vraag: Waarom moet RWS aandacht besteden aan archeologie?

Antwoord: Omdat dat wettelijk verplicht is.

In 1992 werd te Valletta, de hoofdstad van Malta, het Europees Verdrag inzake de bescherming van het Archeologisch Erfgoed ondertekend door de ministers van Cultuur van de bij de Raad van Europa aangesloten landen. Het Verdrag staat ook bekend als de Conventie van Valletta en als het Verdrag van Malta.

Het doel van het Verdrag is het beschermen van het archeologisch erfgoed als bron van het Europese gemeenschappelijke geheugen en als middel voor geschiedkundige en wetenschappelijke studie. Om dit te bereiken dient elke betrokken staat op zijn eigen wijze een archeologisch rechtstelsel in te stellen. Het Verdrag verplicht dat archeologische belangen al in een vroeg stadium worden betrokken in de besluitvorming rond de ruimtelijke ordening. Het uitgangspunt hierbij is de archeologische waarden zo veel mogelijk in de bodem te bewaren (behoud in situ). Indien dat niet mogelijk is, dient de archeologische informatie via opgraven veiliggesteld te worden (behoud ex situ). Verder verplicht het Verdrag dat de financiering van archeologisch onderzoek geregeld wordt. In Nederland is dit punt vertaald als: de initiatiefnemer tot de bodemverstoring dient het archeologische onderzoek te bekostigen.

In 1998 werd het Verdrag door een goedkeuringswet bekrachtigd door het Nederlandse parlement. Voor de vertaling van het Verdrag in de Nederlandse wetgeving is toen gekozen voor een aanpassing van de Monumentenwet 1988 en enkele aanverwante wetten (Wet milieubeheer, Woningwet, Ontgrondingenwet). In oktober 2003 is het voorstel voor de nieuwe Wet op

de archeologische monumentenzorg (is wijziging op de Monumentenwet 1988) door de staatssecretaris van Cultuur ingediend bij de Tweede Kamer.

In juni 2004 heeft de vaste kamercommissie voor OCW verslag uitgebracht over het wetsvoorstel en heeft de staatssecretaris gereageerd met een nota van wijziging. In januari 2005 is het wetsvoorstel plenair behandeld in een wetgevingsoverleg van de vaste kamercommissie voor OCW met de staatssecretaris. Belangrijkste discussiepunten waren de mogelijkheid tot archeologische fondsvorming, het eventueel uitzonderen van kleine binnenstedelijke ingrepen en de wetenschappelijke uitwerking van de op basis van Malta verkregen gegevens.

Na verdere behandeling in de Tweede en vervolgens Eerste Kamer is de wet op 1 september 2007 in werking getreden.

Op dat moment is aan de Raad van Europa gemeld hoe Nederland het Verdrag in zijn wetgeving heeft geïmplementeerd. Pas daarna is het Verdrag formeel door Nederland geratificeerd.

Vraag: Waarom dit nieuwe convenant?

Antwoord: Omdat het huidige convenant tussen RWS en RACM aangepast dient te worden aan de nieuwe wetgeving.

Al in de jaren tachtig van de vorige eeuw voelden RWS en RACM de behoefte een aantal zaken van wederzijds belang via meer algemeen geldende procedures te laten verlopen. De RACM wilde een goede borging van archeologische waarden en RWS wilde geen onverwachte vertraging en daardoor oplopende kosten van zijn projecten. Daarom sloten RWS en RACM in 1987 een convenant. In hoofdzaak betreft deze samenwerkingsovereenkomst inzake archeologisch onderzoek een algemeen

geldende procedure (stappenplan) en een kostenverdeling voor het verrichten van archeologisch onderzoek en het handelen bij de voorbereiding en uitvoering van RWS-Werken. Het stappenplan koppelt de archeologische monumentzorg aan de projectprocedure. In later jaren is het convenant een aantal keren verduidelijkt en aangepast. De laatste versie dateert uit eind 2001 en is in de geest van Malta. Dit convenant geldt voor alle MIT/SNIP-projecten.

Vanwege de implementatie van het verdrag van Malta in de nationale wetgeving moet het huidige convenant worden herijkt op de nieuwe *Wet op de archeologische monumentenzorg*. Deze herijking wordt al gemeld in de MvT bij het wetsvoorstel.

En tweede reden om tot herijking over te gaan is het feit dat een aantal zaken in het huidige convenant niet of onvoldoende geregeld is.

Vraag: Wanneer moet RWS aandacht besteden aan archeologie?

Antwoord: Bij alle RWS-projecten waarin de bodem op enigerlei wijze verstoord wordt.

Bij alle RWS-projecten waarin de bodem op enigerlei wijze verstoord wordt, dient (verkenkend) archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Bij bodemverstoringen moet niet alleen gedacht worden aan de direct met de aanleg of het beheer en onderhoud van infrastructuur samenhangende grondingrepen (ontgraving, baggeren), maar ook aan het aanbrengen van ophogingen en (tijdelijke) gronddepots (vanwege zetting), het verleggen van kabels en leidingen, het rooien van bomen, het slopen van opstallen en werkzaamheden in het kader van natuurcompensatie.

Voor het al dan niet moeten uitvoeren van archeologisch onderzoek is verder van belang of de verstorende werkzaamheden plaatsvinden in ongeroerde of in reeds eerder geroerde grond.

Binnen het project dient het aspect archeologie in samenhang met de andere cultuurhistorische aspecten (historische (steden)bouwkunde en historische landschappen) en met de aspecten natuur en landschap te worden bekeken: landschappelijke inpassing, natuurcompensatie, ecoducten en dergelijke kunnen immers van invloed zijn op archeologische of cultuurhistorische waarden.

Het archeologisch vooronderzoek dient steeds aan het begin van de planprocedure te worden uitgevoerd. Dit om zo vroeg mogelijk een beeld te krijgen van de eventueel in het plangebied aanwezige archeologische resten, opdat deze informatie volwaardig meegenomen kan worden bij de integrale afwegingen en beslissingen die in het kader van het betreffende project gemaakt worden.

In het 'stappenplan' is aangegeven in welke fase van de projectprocedure welke archeologische onderzoeksfase afgerond moet zijn. Hiernaast een samenvatting van dit stappenplan.

Stappenplan

Het archeologisch onderzoek kent een aantal verschillende fasen: bureauonderzoek, IVO verkennende, karakterende, waarderende fase en opgraving of fysieke bescherming of archeologische begeleiding. Elke volgende fase levert steeds gedetailleerdere gegevens. Na iedere fase wordt besloten of verder onderzoek nodig is.

Binnen de Tracéwetprocedure geldt het volgende:

- vóór het uitbrengen van de Startnotitie dient het bureauonderzoek te zijn uitgevoerd;
- vóór het uitbrengen van het MER dient het IVO te zijn uitgevoerd;
- vóór of tijdens de realisatie van een *Werk* dienen, voor zover nodig, de opgravingen te zijn uitgevoerd;
- vóór en/of tijdens de realisatie van een *Werk* dient, voor zover nodig, de fysieke bescherming te worden uitgevoerd;
- tijdens de realisatie van een *Werk* dient, voor zover nodig, de archeologische begeleiding plaats te vinden.

RWS besteedt het archeologisch onderzoek uit aan archeologische marktpartijen. Deze partijen dienen te beschikken over een opgravingsvergunning, waarmee geborgd is dat zij werken volgens de KNA. Ter borging van de inhoudelijke kwaliteit van het onderzoek moet tevens aan ieder onderzoek een PvE ten grondslag liggen. Dit PvE wordt opgesteld door een archeologisch bureau en getoetst door de RACM.

Bij *Werken* die de Tracéwetprocedure niet hoeven te doorlopen dienen in principe dezelfde archeologische onderzoeksfasen te worden uitgevoerd. Deze onderzoeksfasen zijn nu echter op minder punten gekoppeld aan de minder gedetailleerde projectprocedure. Het bureauonderzoek en het IVO vinden dan plaats tussen het planstudiebesluit en de variantkeuze; de opgravingen worden uitgevoerd vóór of tijdens de realisatie van het werk, de fysieke bescherming vindt plaats vóór of tijdens de realisatie en de archeologische begeleiding wordt tijdens de realisatie uitgevoerd.

Bijlagen

Afstemming werkprocedures RWS-RACM

In deze bijlage staat allereerst beschreven welke procedurele kaders van toepassing zijn op de infrastructurele projecten van Rijkswaterstaat (RWS). Daarnaast vormt de tekst (vanaf pag. 28) een uitgebreide toelichting op het *Schema afstemming archeologie* (pag. 42), waarin alle stappen en beslismomenten van betrokken partijen in beeld zijn gebracht. Deze toelichting heeft de vorm van procedurebeschrijvingen van verschillende typen projecten, die onder verschillende kaders vallen.

Procedurele kaders

In Nederland is de minister van Verkeer en Waterstaat (V&W) verantwoordelijk voor de realisatie en wijziging van hoofdinfrastructuur (hoofdwegen, landelijke railwegen en hoofdvaarwegen). De minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) wordt in belangrijke mate bij deze besluitvorming betrokken. Uitvoering van hoofd(vaar)wegenwerken valt onder de verantwoordelijkheid van RWS.

Op de projecten van RWS zijn verschillende procedurele kaders van toepassing. Voor de droge en natte investeringsprojecten met een transportfunctie is er het MIT-spelregelkader. Het

Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) is een inhoudelijk samenhangend en financieel gedekt programma voor de aanleg- en benuttingsprojecten op het gebied van droge en natte infrastructuur (hoofdwegen en hoofdvaarwegen). Het MIT komt elk jaar uit als onderdeel van de begroting van het ministerie van V&W. Met ingang van de begroting 2003 zijn ook de projecten die vallen onder het SNIP opgenomen in het projectenboek. Het Spelregelkader Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) is van toepassing op alle aanlegprojecten die betrekking hebben op waterkeren en waterbeheeren. In 2005 is in het MIT/SNIP-projectenboek voor het eerst ook informatie over beheer en onderhoud opgenomen. Vanaf 2008 zal er gewerkt worden met een MIRT in plaats van met een MIT: Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport.

Op hoofdinfrastructuur is sinds 1 januari 1994 de Tracéwet van toepassing. Deze wet stroomlijnt het plan- en besluitvormingsproces rond infrastructuur. Voor de meeste infrastructurele werken geldt dat deze tevens milieueffectrapportageplichtig zijn (Wet milieubeheer en Besluit m.e.r.). MIT-projecten vallen meestal onder de Tracéwet. SNIP-projecten vallen niet onder de Tracéwet, maar zijn wel vaak m.e.r.-plichtig. Grote onderhoudsprojecten vallen onder de Tracéwet;

onderhoudsprojecten die daar niet onder vallen, kunnen m.e.r.-plichtig zijn (zie Tracéwet, zie Besluit milieueffectrapportage 1994 en zie het *Schema procedurebepaling* (pag. 40).

Sinds 1 juli 2004 is de Strategische Milieubeoordeling (SMB), ook wel plan-m.e.r. genoemd, van kracht. De SMB is in de herziene Wet milieubeheer geïntroduceerd om de effecten van bepaalde plannen en programma's voor het milieu in een zo vroeg mogelijk stadium in beeld te brengen.

Kader archeologische monumentenzorg

De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) te Amersfoort is het nationale kenniscentrum op het gebied van de archeologische monumentenzorg (AMZ). De AMZ is ontwikkeld ter bescherming van het bodemarchief en is opgebouwd uit een cyclisch proces van vier fasen:

1. Inventarisatie: wat is er en waar is het?
2. Waardering en selectie: van welke waarde is het en wat willen we er dan mee doen?
3. Beheermaatregelen (behoud, opgraven, archeologische begeleiding): wat doen we er mee?
4. Monitoring: wat voegt het toe aan onze kennis over het verleden?

Als er bij de uitvoering van werkzaamheden zaken worden aangetroffen die oudheidkundige waarde kunnen hebben, moeten deze worden onderzocht, zo is vastgelegd in de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz 2007). Dit onderzoek begint met bureauonderzoek. Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie – aan de hand van bestaande bronnen – over aanwezige of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend veldonderzoek (IVO).

Het doel van het IVO is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Bij het inventariserend veldonderzoek wordt stapsgewijs bekeken of er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat daarvan dan aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit zijn.

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve (geofysische) methoden;
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal één vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. Vaak vindt het IVO plaats in twee stappen: eerst karterend, daarna waarderend onderzoek. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies (vrijgeven, opgraven, fysiek beschermen, archeologische begeleiding). Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek vindt alleen plaats indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats 'in situ' te bewaren.

Kader MIT/SNIP

In het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport (MIT) worden drie fases en zes beslismomenten onderscheiden. De eerste fase is de verkenningfase, waarin het intake-besluit (beslismoment 1) en het planstudiebesluit (beslismoment 2) worden genomen. Hierop volgt de planstudiefase, waarin het tracé- of projectbesluit (afhankelijk van het al dan niet van toepassing zijn van de Tracéwet) wordt vastgesteld (beslismoment 3) en het besluit afronding planstudie (beslismoment 4) wordt genomen. De realisatiefase begint met het uitvoeringsbesluit (beslismoment 5) en eindigt met het opleveringsbesluit (beslismoment 6).

Het Spelregelkader Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) wijkt iets af van het MIT. De fasering en beslismomenten binnen het SNIP zijn echter zeer vergelijkbaar met die binnen het MIT. SNIP kent alleen een extra beslismoment, namelijk 2A 'variantkeuze', dat te vergelijken is met het wetbegrip 'standpunt' uit de Tracéwet.

Kader Tracéwet

Een groot deel van de projecten uit het MIT valt onder de Tracéwet, te weten hoofdwegen, landelijke spoorwegen en hoofdvaarwegen (zie art. 2 van de Tracéwet). Ook grote onderhoudsprojecten vallen onder de Tracéwet. De procedure op grond van de Tracéwet kent een aanpak in vijf fasen:

- Verkenningfase
- Startnotitiefase
- Trajectnota-/MER-fase
- Standpunt en (Ontwerp)tracébesluitfase
- Voorbereidingsstudie en realisatiefase

Projecten die onder de Tracéwet vallen zijn automatisch m.e.r.-plichtig.

Kader Strategische Milieubeoordeling

Voor plannen binnen V&W op het terrein van ruimtelijke ordening, water, weg en natuur geldt de verplichting tot het uitvoeren van een plan-m.e.r. als het gaat om wettelijk of bestuursrechtelijk verplichte plannen, die het kader vormen voor toekomstige project-m.e.r.- (beoordelings)plichtige besluiten of waarvoor een passende beoordeling nodig is op grond van de Europese Habitatrichtlijn.

Ook de plan-m.e.r. (ofwel Strategische Milieubeoordeling: SMB) heeft een eigen procedure bestaande uit zeven stappen:

- openbare kennisgeving;
- raadplegen betrokken bestuursorganen over reikwijdte en detailniveau plan-m.e.r.;
- opstellen milieueffectrapport (plan-MER);
- terinzagelegging plan-MER en ontwerpplan;
- motiveren gevolgen plan-m.e.r. en inspraak in definitief plan;
- bekendmaking en mededeling van het plan;
- monitoring en evaluatie milieueffecten na uitvoering.

Toelichting op schema afstemming archeologie

Procedure bij MIT-project dat onder de Tracéwet valt en dus m.e.r.-plichtig is

Hierna volgt een beschrijving van de drie fasen en zes beslismomenten bij MIT-projecten die onder de Tracéwet vallen. Voorbeelden hiervan zijn:

- aanleg van een hoofdweg;
- reconstructie, uitbreiding of andere veranderingen van een hoofdweg (of autosnelweg of autoweg) in het geval van:
  - verbreding van een weg met één of meer rijstroken, waarbij het te verbreden weggedeelte twee knooppunten of aansluitingen met elkaar verbindt
  - ombouw van een weg tot autosnelweg;
- aanleg van een hoofdvaarweg;
- wijziging van een hoofdvaarweg voorzover:
  - het ruimteoppervlak met 20% of meer toeneemt;
  - de vaarweg structureel wordt verdiept met een grondverzet van meer dan 5 miljoen m³
  - de hoofdvaarweg (rivier) wordt verlegd en de verlegging van het zomerbed 50 ha of meer bedraagt.

MIT/SNIP fase 1 – Verkenningenfase

MIT-beslismoment 1: intakebesluit

De afweging of een (toekomstig) verkeers- en vervoersprobleem al dan niet in de verkenningentabel van het eerstvolgende MIT wordt opgenomen, mondt uit in een zogenaamd intakebesluit. De beschikbare informatie bij dit beslismoment is meestal nog vrij algemeen. Er wordt een inschatting gemaakt van de (relatieve) omvang van het probleem en de politieke wenselijkheid van het oplossen van dit probleem. De minister van V&W beslist over de opname van een probleem in het MIT. Er is dan sprake van een voorlopige probleem-erkenning. Dit biedt echter geen garantie voor een daadwerkelijke uitvoering van het project of voor financiering door de minister. Wel kan gestart worden met de verkenningenfase.

De verkenning is globaal en bestaat uit drie hoofdactiviteiten:

- beschrijven van de probleemstelling;
- genereren en selecteren van oplossingsrichtingen;
- analyseren van de effecten.

Bij *nieuw aan te leggen infrastructuur* wordt in deze fase ook al een eerste verkenning van de archeologische effecten/consequenties uitgevoerd. Bij uitbreiding van bestaande infrastructuur begint het in kaart brengen van archeologische waarden pas tijdens de Startnotitiefase (zie onder Planstudiefase hiernaast). Bij een plan-m.e.r. begint het in kaart brengen van archeologische waarden in stap 2: raadplegen betrokken bestuursorganen over reikwijdte en detailniveau plan-m.e.r. Voor deze eerste verkenning van de archeologische effecten meldt RWS (de projectleider van het projectteam van de desbetreffende RD) schriftelijk aan de coördi-

nator Planvorming en Ruimtelijke Ordening (PRO) van de RACM dat er een infrastructuurproject wordt voorbereid. De coördinator PRO van de RACM benoemt een contactpersoon voor het project. RWS geeft de coördinaten van het plangebied/zoekgebied door en geeft (globaal) aan welke bodemingrepen hierbinnen verwacht worden. Ook vermeldt RWS of er ontgravingen plaatsvinden, hoe diep deze (ongeveer) zullen zijn, of de grond waarin de ontgravingen plaatsvinden al gerod is (bijvoorbeeld bij een bestaand zandlichaam), of er ophogingen zullen plaatsvinden, tijdelijke gronddepots moeten worden aangelegd, of het grondwaterpeil zal worden gewijzigd, of er sprake zal zijn van natuurcompensatie enzovoorts.

De RACM levert binnen drie weken na ontvangst van deze melding een relevante uitsnede van de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en overige gegevens uit Archis (Archeologisch Informatiesysteem), voorzien van een beknopte beschrijving. Tevens levert de RACM een op het project toegesneden schriftelijk advies over de te nemen vervolgstappen, zoals een nadere bureaustudie of een inventariserend veldonderzoek (IVO).

MIT-beslismoment 2: besluit over planstudie

Op basis van het verkenningenrapport neemt de minister van V&W een besluit over de definitieve erkenning van een probleem. Bij een positief besluit wordt het probleem/project opgenomen in de planstudietabel van het eerstvolgende MIT. Bij een Tracéwetplichtig probleem/project is ook de minister van VROM betrokken bij de besluitvorming.

Na een positief besluit bij MIT-beslismoment 2 geeft DG-Personenvervoer (soms ook DG-Goederenvervoer) opdracht aan Staf-DG van RWS om een Startnotitie op te stellen. De Staf-DG leidt de opdracht door naar de betreffende Regionale Dienst van RWS. Staf-DG fungeert hierbij als opdrachtgever en de RD als opdrachtnemer. Een projectteam binnen de RD voert de opdracht uit.

MIT/SNIP fase 2 – Planstudiefase

De planstudiefase is een lang traject, dat begint met de Startnotitie, waarna Trajectnota/MER, Ontwerptracébesluit en Tracébesluit volgen, telkens met inspraak- en adviesronden.

Bij *uitbreiding van bestaande infrastructuur* wordt pas in de Startnotitiefase begonnen met het in kaart brengen van de archeologische waarden. De reden hiervoor is dat bij bestaande infrastructuur minder 'geschoven' kan worden met alternatieven dan bij nieuw aan te leggen infrastructuur.

Bij uitbreiding van bestaande infrastructuur meldt RWS in de *Opstart van de Startnotitiefase* schriftelijk aan de coördinator PRO van de RACM dat er een infrastructuurproject wordt voorbereid. RWS geeft de coördinaten van het plangebied/zoekgebied door en geeft (globaal) aan wat voor bodemingrepen hierbinnen verwacht worden (zoals ontgravingen, al dan

niet in eerder geroerde grond, ophogingen, tijdelijke gronddepots, globale diepte van de ontgraving, grondwaterpeilveranderingen, activiteiten in het kader van natuurcompensatie).

De RACM levert binnen drie weken na ontvangst van deze melding een relevante uitsnede van de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en overige gegevens uit Archis (Archeologisch Informatiesysteem), voorzien van een beknopte beschrijving. Tevens levert de RACM een op het project toegesneden schriftelijk advies over de te nemen vervolgstappen zoals een nadere bureaustudie of een inventariserend veldonderzoek (IVO).

Als na de verkenningenfase blijkt dat een project Tracéwet-/m.e.r.-plichtig is, dan volgt eerst de Startnotitie. De Startnotitie is het formele vertrekpunt van de Tracéwet-/m.e.r.-procedure en heeft twee doelen:

- het geven van informatie over het hoe, wat, waar en waarom van het project aan alle soorten betrokkenen;
- het inkaderen van het project en de te onderzoeken alternatieven (sturing vervolgtraject).

De *Startnotitie* geeft inzicht in de plannen van de initiatiefnemer, zodat het bevoegd gezag richtlijnen voor het vervolg van de tracé/m.e.r.-procedure kan opstellen. Voor het opstellen van het *Rapport Startnotitie* wordt (indien nodig geacht in de voorgaande opstartfase) een bureauonderzoek uitgevoerd, al dan niet in combinatie met het opstellen van een gedetailleerde verwachtingskaart. Dit onderzoek besteedt RWS aan bij een archeologisch adviesbureau. De RACM adviseert RWS over de inhoudelijke eisen voor dit bureauonderzoek en – indien nodig – de verwachtingskaart. RWS stelt in overleg met de projectleider de levertijd voor de RACM-adviezen vast. Dit bureauonderzoek kan worden uitgevoerd zonder formeel Programma van Eisen (PvE) en ook door niet-gecertificeerde archeologische bedrijven, maar moet wel voldoen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).

Op basis van het bureauonderzoek adviseert de RACM RWS bij het opstellen van een kostenraming voor benodigd archeologisch vervolgonderzoek (IVO, opgraven (DO), fysieke bescherming (FB), archeologische begeleiding (AB)).

In het *Rapport Startnotitie* geeft RWS per alternatief een globale beschrijving van de te verwachten gevolgen voor de archeologie. Dit gebeurt op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek en – indien relevant – de opgestelde verwachtingskaart. In het *Rapport Startnotitie* verwijst RWS naar het rapport van het bureauonderzoek en wordt de verwachtingskaart – indien opgesteld – afgebeeld. Tevens komt in de Startnotitie een eerste (indicatieve) kostenraming van het aspect archeologie voor de verschillende alternatieven. Archeologische waarden kunnen dienen als inspiratiebron voor het ontwerp. Dit punt kan al op hoofdlijnen ingevuld worden in het bureauonderzoek en genoemd worden in de Startnotitie.

Op basis van het bureauonderzoek kunnen de projectleider RWS en de contactpersoon RACM besluiten tot het opstellen van een wetenschappelijk kader voor het archeologisch aspect. Dit kader kan nuttig zijn als achtergrond voor het schrijven van het/de PvE(s) voor het IVO. Tevens kan het dienen als achtergrond voor het nemen van selectiebesluiten in de Opstart van de OTB-fase, ook als het IVO dan nog niet helemaal is afgerond. In de praktijk zal een wetenschappelijk kader alleen nuttig zijn bij grote projecten waar relatief veel archeologische belangen spelen. De RACM stelt het wetenschappelijk kader op. Indien RWS en RACM besluiten tot een wetenschappelijk kader, dan moet dit gereed zijn op het moment dat het/de PvE(s) voor het IVO worden opgesteld.

De *Inspraak- en Adviesfase Startnotitie* start met de bekendmaking en publicatie van de Startnotitie. RWS (projectleider) stuurt de RACM (contactpersoon) de Startnotitie (één exemplaar). Omdat de RACM inzake archeologie (en de andere cultuurhistorische aspecten) wettelijk adviseur is vanuit OCW, moet RWS de RACM in deze fase ook formeel om advies vragen. De RACM geeft (binnen de daarvoor gestelde termijn) een adviesreactie die in overeenstemming is met hetgeen eerder (bij de Opstart van de Startnotitiefase) is geadviseerd. Als inspraak/advies niet nodig wordt geacht, meldt de RACM dat per e-mail aan de relevante instanties van V&W/RWS en aan de Commissie voor de m.e.r.

Op basis van het richtlijnenadvies van de Commissie voor de m.e.r. stelt het Bevoegd Gezag (DGP/DGG en uiteindelijk de ministers van V&W en VROM) de *Richtlijnen* op. De Richtlijnen verschaffen RWS duidelijkheid over de mate van detail en de afbakening van de in de Trajectnota/MER (TN/MER) op te nemen probleem- en doelstelling, alternatieven en milieu-informatie. De Richtlijnen zijn in hoge mate bepalend voor de inhoud van de TN/MER en geven aan welke archeologische informatie nodig is om het archeologisch belang volwaardig in de besluitvorming te kunnen betrekken. RWS (projectleider) stuurt de Richtlijnen aan de RACM (contactpersoon).

Met de trajectstudie begint het inhoudelijke werk. In deze fase worden keuzen gemaakt en beslissingen genomen die richting geven aan het onderzoek en daarmee aan de invulling van het project. De Tracéwet bepaalt dat de trajectnota en het milieueffectrapport gelijktijdig en in onderlinge samenhang worden uitgevoerd. Een TN/MER bevat een beschrijving van alle relevante uitvoerbare mogelijkheden om het onderliggende verkeers- en vervoersprobleem op te lossen. Daarbij dienen de effecten op milieu, ruimtelijke ordening, ecologie, landschap, cultuurhistorie (waaronder archeologie) e.d. te worden beschreven. Ook moet voor elk alternatief tracé een kostenraming worden gemaakt. Doel van de TN/MER is het geven van voldoende inzicht om tot een bestuurlijk oordeel over het te kiezen alternatief te kunnen komen.

Bij de *Opstart van de TN/MER-fase* wordt bepaald of er voor het desbetreffende project een apart projectconvenant moet worden gesloten tussen RWS en RACM. Indien dit wenselijk wordt geacht, moet dit convenant gesloten zijn voor de Opstart van het OTB. In de praktijk zal het sluiten van een apart projectconvenant alleen worden gedaan bij zeer grote projecten (zoals de Betuwelijn, HSL et cetera).

Bij het *Opstellen van de TN/MER* vindt overleg plaats tussen RACM en RWS over de invulling van het inventariserende veldonderzoek. RWS laat voor dit IVO een PvE opstellen door een senior archeoloog (conform de KNA). De RACM adviseert RWS hierover en toetst het PvE. In voorkomende gevallen – bijvoorbeeld bij doorsnijding van wettelijk beschermde archeologische monumenten – zal de RACM conform de Monumentenwet 1988 zelf het PvE opstellen. Het tijdspad wordt in onderling overleg vastgesteld, maar dient zo kort mogelijk te zijn. RWS besteedt (voor zo ver op dat moment mogelijk is met het oog op grondverwerving en betredingstoestemming) het IVO (verkennde en karterende fase) aan bij een daartoe gecertificeerd archeologisch bedrijf. De RACM adviseert RWS over de aanbesteding voor zover dat nodig en gewenst is.

NB: Het IVO kan betrekking hebben op één of op meer locaties/vindplaatsen. Per locatie/vindplaats kan een apart PvE worden opgesteld, maar locaties/vindplaatsen kunnen ook geclusterd worden. Locaties/vindplaatsen kunnen in combinatie maar ook afzonderlijk worden aanbesteed. Een en ander hangt samen met

het tijdspad (betredingstoestemming, grondverwerving) en met het benodigde type IVO (verkennd, karterend of waarderend).

Het streven is (de onderdelen van) het hele IVO (verkennde, karterende en waar nodig waarderende fase) tijdig gereed te hebben zodat zo vroeg mogelijk in de tracé/m.e.r.-procedure helderheid wordt verkregen over eventueel te nemen vervolgstappen en daaraan verbonden kosten voor archeologisch vervolgonderzoek. Wanneer (een onderdeel van) het IVO klaar is, toetst de RACM het archeologisch rapport inhoudelijk. Binnen drie weken na ontvangst van het rapport levert de dienst een advies daarover aan RWS. Als bij de karterende fase van het IVO vindplaatsen zijn aangetroffen, geeft de RACM aan of er een waarderend IVO dient te volgen. Indien mogelijk wordt dit waarderende IVO nog in de TN/MER-fase aanbesteed en uitgevoerd. Het kan dan eventueel worden gecombineerd met onderzoek dat nodig is in het kader van andere condities of aspecten (boringen/geofysisch onderzoek). Vooral bij 'natte' projecten zoals uitdiepwerkzaamheden zal hiervan sprake zijn.

Op basis van de bevindingen van het IVO wordt de eerder gemaakte archeologische kostenraming verfijnd. De RACM adviseert hierin RWS.

Het *MER-deel van de TN/MER* beschrijft op basis van de gegevens uit het reeds uitgevoerde (deel van het) IVO de effecten van alle alternatieven op het bodemarchief. Hierbij moet worden verwezen naar de betreffende rapporten en moet kaartmateriaal worden gepresenteerd. Ook de eventueel nog bestaande kennisleemte ten aanzien van de aanwezigheid en/of waarde van mogelijk relevante archeologische waarden dient te worden vermeld. In het *TN-deel van de TN/MER* staat een samenvatting van deze effecten.

De *Inspraak- en Adviesfase TN/MER* start met de bekendmaking en publicatie van de TN/MER. Omdat OCW/RACM wettelijk adviseur is, dient RWS (projectleider) de TN/MER (één exemplaar) ter advisering aan de RACM (contactpersoon) voor te leggen. De RACM geeft (binnen de daarvoor gestelde termijn) een adviesreactie die in overeenstemming is met hetgeen reeds eerder tijdens de TN/MER-fase is geadviseerd. Indien een adviesreactie niet nodig wordt geacht, meldt de RACM dat per e-mail aan de relevante instanties van V&W/RWS en aan de Commissie voor de m.e.r.

Op basis van de TN/MER en de naar aanleiding daarvan gegeven reacties en adviezen komt de minister van V&W in overeenstemming met de minister van VROM voor een MIT-project met de *Standpuntbepaling*. Het Standpunt geeft aan of het project doorgaat of niet en bij een positief besluit welk tracé de voorkeur verdient. Het Standpunt wordt verder uitgewerkt in het OTB.

NB: Indien gekozen is voor een projectconvenant dient dit uiterlijk in deze fase (die van het Standpunt) te worden gesloten.

Voor zover reeds duidelijk is in hoeverre er sprake is van aantasting van behoudenswaardige archeologische vindplaatsen stelt de RACM een schriftelijk advies op over de te nemen vervolgstappen. Dit advies wordt geleverd binnen één maand na ontvangst van het Standpunt.

Tijdens de *Opstart van het Ontwerptracébesluit* (OTB) neemt V&W/RWS op basis van het selectieadvies een selectiebesluit. Met het selectiebesluit als uitgangspunt neemt RWS de kosten voor archeologie op in de kostenraming van het verdere proces.

Het *Opstellen van het OTB* betreft de nadere uitwerking van het Standpunt. De gegevens die op dat moment beschikbaar zijn over aanwezige archeologische vindplaatsen en de besluiten die reeds genomen zijn over inpassing (en fysieke bescherming)/opgraven/opgeven van deze vindplaatsen worden gebruikt bij de detaillering van het ontwerp in de OTB-fase. Tevens wordt in deze fase bezien of verder uitgewerkt of de archeologische gegevens een inspiratiebron kunnen zijn bij de vormgeving van het project. In het rapport OTB moet vermeld worden op welke wijze de inpassing van het tracé zal geschieden (landschapsplan) en welke compenserende maatregelen zullen worden getroffen (compensatieontwerp). Het landschapsplan geeft een beschrijving van de landschappelijke inpassing, mitigerende en eventueel compenserende maatregelen binnen de plangrenzen. Het compensatieontwerp beschrijft alle compenserende maatregelen (zowel binnen als buiten de plangrenzen van de infrastructuur). In het landschapsplan moet expliciet worden ingegaan op de archeologische waarden die binnen het plangebied zijn aangetroffen. De resultaten van het uitgevoerde IVO – inclusief kaartmateriaal – moeten worden vermeld, evenals de besluiten die naar aanleiding daarvan genomen zijn. Indien relevant moet het aspect archeologie ook worden opgenomen in het compensatieontwerp. Het OTB wordt opgesteld door de minister van V&W in overeenstemming met de minister van VROM. Op het moment dat het OTB geschreven wordt, dient het IVO te zijn afgerond en het definitieve selectiebesluit te zijn genomen.¹

NB: Alle selectiebesluiten moeten aan het projectdossier worden toegevoegd. Dat wil zeggen dat wanneer in overleg tussen RACM en RWS wordt besloten een vindplaats die bij het IVO te voorschijn is gekomen in te passen, op te graven, door middel van begeleiding tijdens de uitvoering te documenteren of op te geven, dit besluit wordt toegevoegd in het projectdossier, zodat hier in latere projectfasen geen misverstanden over kunnen ontstaan.

Bij aanvang van de *Inspraak- en Adviesfase OTB* stuurt RWS (projectleider) het rapport OTB aan de RACM (contactpersoon). De RACM geeft zo nodig een inspraakreactie op het rapport OTB (binnen de gestelde termijn voor inspraakreacties) die in overeenstemming is met hetgeen eerder is geadviseerd. Als inspraak/advies niet nodig wordt geacht, wordt dat per e-mail aan V&W/RWS gemeld.

MIT-beslismoment 3: vaststellen Tracébesluit

Na de inspraak- en adviesfase stelt de minister van V&W op basis van het (gewijzigde) OTB het tracé vast in overeenstemming met de minister van VROM.

Wanneer het *Tracébesluit* (TB) ter inzage wordt gelegd stelt RWS de RACM hiervan schriftelijk op de hoogte en levert het rapport TB bij de RACM aan. Indien nodig geacht tekent de RACM binnen de daarvoor gestelde termijn bezwaar of beroep aan, zo niet dan wordt dat per e-mail aan V&W/RWS gemeld.

Na het Tracébesluit/projectbesluit volgt de *Voorbereidingsstudie*. Deze term wordt in het MIT gebruikt voor het laatste deel van de planstudie. Werkzaamheden die in de voorbereidingsstudie worden uitgevoerd zijn: vergunningen, onteigening, uitwerken van het tracé in bestekken, uitwerken evaluatieonderzoek m.e.r.

NB: In deze fase kan het IVO worden afgerond. Dus uiterlijk nu pas moet er een definitief selectieadvies/-besluit voor de archeologische waarden worden opgesteld. De kosten moeten echter al wel eerder definitief geraamd zijn (en wel in de OTB-fase).

Afhankelijk van seizoen, betredingstoestemming en dergelijke kunnen nu direct eventuele opgravingen worden aanbesteed en uitgevoerd (zie onder MIT-beslismoment 5). Het kan echter ook zo zijn dat deze later, zelfs nog in het begin van de realisatiefase worden uitgevoerd (als aan het begin van het tracé met de aanleg wordt begonnen, terwijl verderop nog een opgraving bezig is). Dit zal maatwerk per project vereisen.

MIT/SNIP fase 3 – Realisatiefase

MIT-beslismoment 4: afronding planstudie/voorbereidingsbesluit uitvoering

Het besluit over de afronding van de planstudie betekent dat de technische en procedurele voorbereiding is afgerond en dat het project voor uitvoering gereed is. Eventueel blijft het project in de planstudietabel van het MIT staan, totdat in de financiering voorzien is en de uitvoering daadwerkelijk kan starten.

MIT-beslismoment 5: uitvoeringsbesluit

De daadwerkelijke uitvoering gaat van start en het project wordt opgenomen in de realisatietabel van het MIT. Wanneer er (nog) opgravingen moeten worden uitgevoerd, gebeurt dat in deze fase.

Opgraving(en) met RWS als directe opdrachtgever
RWS laat een (of meer) PvE ('s) opstellen voor een (of meer) opgraving(en) door een (of meer) daartoe gecertificeerd(e) archeologisch(e) bureau(s). Vervolgens word(t)en de opgraving(en) aanbesteed. De RACM adviseert over het PvE en over de aanbesteding, toetst het PvE en begeleidt de uitvoering. Verder toetst de RACM het archeologisch rapport inhoudelijk en levert binnen een maand na ontvangst van het rapport een advies daarover aan RWS. Een en ander met inachtneming van eerder gemaakte afspraken (vastgelegd in het projectconvenant of een vergelijkbaar document).

Een zelfde traject geldt voor de fysieke bescherming en de archeologische begeleiding. De RACM ziet tevens toe op de naleving van eventuele overige afspraken.

Opgraving(en) met opdrachtnemer als opdrachtgever via geïntegreerd contract
RWS laat een (of meer) zo functioneel mogelijk gespecificeerd(e) PvE(s) opstellen voor een (of meer) opgraving(en) door een (of meer) daartoe gecertificeerd(e) archeologisch(e) bureau(s). Het PvE maakt deel uit van de aanbesteding. De opdrachtnemer werkt het PvE in de aanbieding uit tot een uitvoerings-gereed ontwerp. Na de opdrachtverlening wordt/ worden en de opgraving(en) door de opdrachtnemer aanbesteed.

De RACM adviseert over het zo functioneel mogelijk gespecificeerde PvE, over de aanbesteding daarvan en over het uitvoeringsgerede ontwerp. De RACM toetst het PvE, het uitvoeringsgerede ontwerp en begeleidt het uitvoeringstraject. Verder toetst de RACM het archeologisch rapport inhoudelijk en levert de dienst binnen een maand na ontvangst van het rapport een advies daarover aan RWS. Een en ander met inachtneming van eerder gemaakte afspraken (vastgelegd in het projectconvenant of een vergelijkbaar document). Eenzelfde traject geldt voor de fysieke bescherming en de archeologische begeleiding. De RACM ziet tevens toe op de naleving van eventuele overige afspraken.

Wanneer de realisatiefase start, wordt gewerkt volgens de eerder gemaakte afspraken (vastgelegd in het projectconvenant of een vergelijkbaar document).

Toevalsvondsten droog en nat

Het is niet uit te sluiten dat ondanks het zorgvuldig doorlopen van het voorgaande stappenplan betreffende het archeologische (voor)onderzoek tijdens de realisatiefase van een project toch nog archeologische vondsten worden gedaan. In de context van landbodems zijn dit zogenoemde toevalsvondsten, vondsten waarop redelijkerwijs niet gerekend hoefde te worden. De kosten gemoeid met eventueel onderzoek aan deze 'droge' toevalsvondsten vallen buiten de verantwoordelijkheid van het project. In de context van onderwaterbodems zijn dit echter geen toevalsvondsten. Dit omdat de archeologische verwachting bij onderwaterbodems niet zozeer gebaseerd is op bekende archeologische waarden, maar veeleer op een kansberekening. De kosten gemoeid met eventueel onderzoek aan deze 'natte' toevalsvondsten vallen in principe binnen de verantwoordelijkheid van het project.

MIT-beslismoment 6: opleveringsbesluit

Het project wordt opgeleverd voor gebruik en verdwijnt uit het MIT. Het project wordt vervolgens beheerd. RWS (projectleider) geeft de aanwezigheid van de

(beschermde) archeologische waarden en het gevolg daarvan voor het beheer door aan de beherende instantie(s). De RACM adviseert RWS over de te nemen beheermaatregelen.

Procedure bij SNIP-project dat m.e.r.-plichtig is

Op het gebied van archeologie vinden dezelfde onderzoeksstappen plaats als hiervoor beschreven (mits er binnen het project op enigerlei wijze sprake is van bodemverstorende activiteiten en RWS de opdrachtgever is). De verschillende stappen zijn gekoppeld aan de SNIP-procedure en de m.e.r.-procedure en niet aan de Tracéwet. Maar ook nu geldt een vaste werkvolgorde voor het archeologisch proces. Bevoegd Gezag voor SNIP-projecten is DG Water en uiteindelijk de ministers van V&W en VROM.

Zie de MIT-procedure met de volgende wijzigingen:

- MIT-beslismoment 1 vervangen door SNIP-beslismoment 1.
Bij nieuw aan te leggen infrastructuur wordt het project nu al gemeld bij de RACM; bij uitbreiding van bestaande infrastructuur hoeft dat pas na SNIP-beslismoment 2.
- MIT-beslismoment 2 vervangen door SNIP-beslismoment 2.
- Na het besluit over de planstudie meldt RWS het project schriftelijk aan bij de coördinator PRO van de RACM, waarna deze direct een contactpersoon aanwijst. Binnen drie weken levert de RACM een relevante uitsnede van de IKAW, AMK en overige gegevens uit Archis. Indien nodig volgt een nadere bureaustudie (eventueel met gedetailleerde verwachtingskaart). Ook wordt een eerste (indicatieve) kostenraming van het aspect archeologie opgenomen.

Hier doet zich wel een belangrijk verschil voor tussen droge en natte archeologie. Met betrekking tot archeologische waarden op en in landbodems is vrij veel informatie bekend dankzij de vele reeds uitgevoerde onderzoeken. Hierdoor kan de IKAW een redelijk betrouwbare voorspelling geven van de verwachte archeologische waarden. Over de aanwezigheid van archeologische waarden op en in onderwaterbodems is veel minder bekend, simpelweg omdat hier minder onderzoek naar verricht is. Hierdoor is ook de IKAW hier minder betrouwbaar. Het al dan niet aantreffen van archeologische waarden bij werkzaamheden in onderwaterbodems wordt daarom vooral gebaseerd op een kansberekening vanuit de beschikbare gegevens uit Archis, AMK en IKAW, en veel minder op de gegevens zelf. Met andere woorden: er wordt aangegeven hoeveel archeologische vondsten er in het plangebied verwacht worden, maar niet – en dit wijkt af van de droge inventarisaties – waar.

- De SNIP-Startnotitie gaat de inspraak in. Het m.e.r.-traject gaat van start.
- Waar TN/MER staat dient MER te worden gelezen.
- In het m.e.r.-traject wordt begonnen met het IVO (verkennde en waarderende fase en waar nodig waarderende fase).
- Op basis van het MER komt de minister van V&W in overeenstemming met de minister van VROM met de Variantkeuze (SNIP-beslismoment 2A; vergelijk de Standpuntbepaling binnen de Tracéwet-procedure).
- Vervolgens wordt deze Variantkeuze uitgewerkt. De op dat moment beschikbare archeologische informatie kan worden gebruikt bij de detaillering van het ontwerp en kan dienen als inspiratiebron bij de vormgeving van het project.
- MIT-beslismoment 3 *vaststellen Tracébesluit* vervangen door SNIP-beslismoment 3 *vaststellen project-besluit*.
- MIT-beslismoment 4 vervangen door SNIP-beslismoment 4.
- MIT-beslismoment 5 vervangen door SNIP-beslismoment 5.

Toevalsvondsten nat

Zie de pasage over Toevalsvondsten droog en nat linksboven op deze pagina.

- MIT-beslismoment 6 vervangen door SNIP-beslismoment 6.

Procedure bij MIT-project dat niet Tracéwetplichtig is maar wel m.e.r.-plichtig

Voorbeeld:

Aanleg of wijziging waterwegen anders dan hoofdvaarwegen voorzover deze kunnen worden bevaren met schepen van 1350 ton of meer.

- Op het gebied van archeologie vinden dezelfde onderzoeksstappen plaats als hiervoor beschreven (mits er binnen het project op enigerlei wijze sprake is van bodemverstorende activiteiten en RWS de opdrachtgever is). De verschillende stappen zijn gekoppeld aan de MIT-procedure en de m.e.r.-procedure en niet aan de Tracéwet. Maar ook nu geldt een vaste werkvolgorde voor het archeologisch proces. Zie de MIT-procedure hiervoor met de volgende wijzigingen:
- MIT-beslismomenten laten staan.
  - Tussen twee opeenvolgende MIT-beslismomenten de eerder beschreven archeologische acties uitvoeren. Deze acties zijn nu echter niet meer ook gekoppeld aan de fasering van de Tracéwet.
  - Het m.e.r.-traject blijft van kracht.

Procedure bij MIT/SNIP-project dat niet Tracéwetplichtig en niet m.e.r.-plichtig is

Op het gebied van archeologie vinden dezelfde onderzoeksstappen plaats als hiervoor beschreven (mits er binnen het project op enigerlei wijze sprake is van bodemverstorende activiteiten en RWS de opdrachtgever is). De verschillende stappen zijn nu alleen nog gekoppeld aan de MIT/SNIP-procedure. Maar ook nu geldt een vaste werkvolgorde voor het archeologisch proces.

Procedure bij grote onderhoudsprojecten die Tracéwetplichtig en dus m.e.r.-plichtig zijn

Zie MIT-procedure in combinatie met Tracéwet- en m.e.r.-procedure.

Procedure bij onderhoudsprojecten die niet Tracéwetplichtig maar wel m.e.r.-plichtig zijn

Zie MIT- of SNIP-procedure in combinatie met m.e.r.-procedure.

Procedure bij onderhoudsprojecten die niet Tracéwetplichtig en niet m.e.r.-plichtig zijn

Zie MIT- of SNIP-procedure.

Procedure bij overige projecten die m.e.r.-plichtig zijn

Zie MIT- of SNIP-procedure in combinatie met m.e.r.-procedure.

Procedure bij overige projecten die niet m.e.r.-plichtig zijn

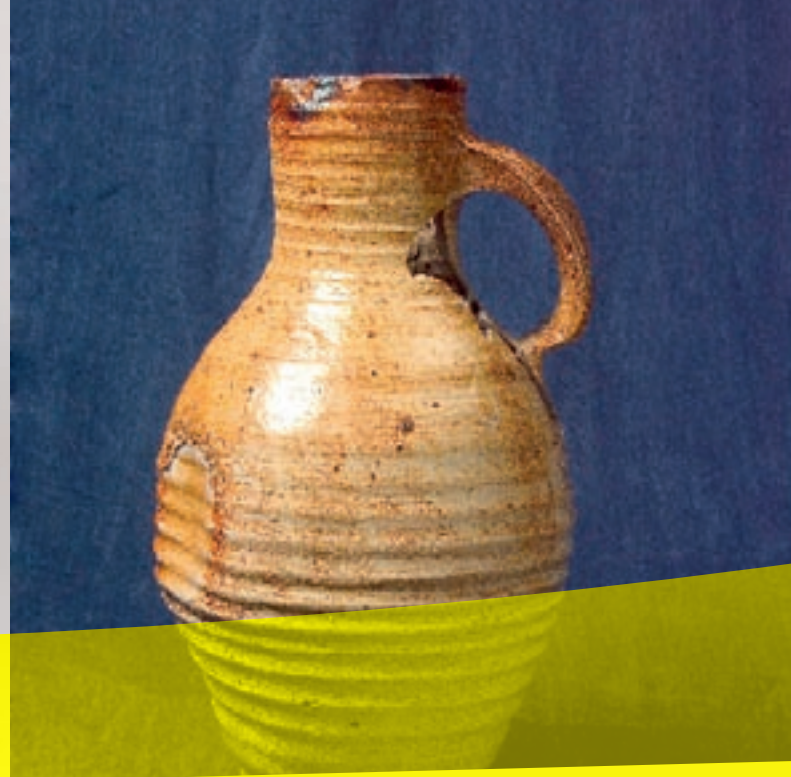
Zie MIT- of SNIP-procedure.

MIT/SNIP en het archeologisch stappenplan

Verkenningfase

Bij nieuw aan te leggen infrastructuur meldt RWS (de projectleider van het projectteam van de desbetreffende Regionale Dienst) het project na het *MIT/SNIP-beslismoment 1: intake-besluit* schriftelijk aan bij de (coördinator PRO van de) RACM. RWS geeft aan wat de coördinaten van het plan/zoekgebied zijn en (globaal) wat voor bodemingrepen hierbinnen waar verwacht worden.

De RACM levert binnen drie weken na ontvangst van deze melding een relevante uitsnede van de Indicatieve

Kaart Archeologische Waarden (IKAW), Archeologische Monumentenkaart (AMK) en overige gegevens uit Archis (Archeologisch Informatiesysteem), voorzien van een beknopte beschrijving. Tevens levert de RACM een op het project toegesneden schriftelijk advies over de te nemen vervolgstappen (wel of geen nadere bureaustudie, wel of geen Inventariserend Veldonderzoek (IVO)).

Vooronderzoek droog en nat

Zie de passage over het belangrijke verschil tussen droge en natte archeologie, beschreven op de vorige pagina.

Planstudiefase

Bij uitbreiding van bestaande infrastructuur meldt RWS het project pas na het *MIT/SNIP-beslismoment 2: planstudiebesluit* schriftelijk aan de RACM.

RWS laat een bureauonderzoek opstellen, al dan niet in combinatie met het opstellen van een gedetailleerde verwachtingskaart. RWS besteedt dit onderzoek aan bij een archeologisch adviesbureau.

De RACM adviseert RWS over de inhoudelijke eisen voor dit bureauonderzoek en – indien nodig – de verwachtingskaart. De levertijd voor de RACM-adviezen wordt in overleg met de projectleider vastgesteld. Dit bureauonderzoek kan worden uitgevoerd zonder formeel Programma van Eisen (PvE) en ook door niet-gecertificeerde archeologische bedrijven, maar moet wel voldoen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).

Als het bureauonderzoek hiertoe aanleiding geeft, vindt vervolgens overleg plaats tussen RACM en RWS over de invulling van het uit te voeren IVO. RWS laat voor dit IVO een PvE opstellen door een senior archeoloog (conform de KNA). De RACM adviseert RWS hierover en toetst het PvE. In voorkomende gevallen – bijvoorbeeld bij doorsnijding van wettelijk beschermde archeo-

logische monumenten – zal de RACM conform de Monumentenwet 1988 zelf het PvE opstellen. Het tijdspad wordt in onderling overleg vastgesteld, maar dient zo kort mogelijk te zijn. RWS besteedt (voor zo ver op dat moment mogelijk is met het oog op grondvererving en betredingstoestemming) het IVO (verkennde en karterende fase) aan bij een daartoe gecertificeerd archeologisch bedrijf. De RACM adviseert RWS over de aanbesteding voor zover dat nodig en gewenst is. Waar mogelijk kan dit IVO worden gecombineerd met onderzoek dat nodig is in het kader van andere condities of aspecten (boringen/geofysisch onderzoek). Vooral bij 'natte' projecten zoals uitdiepwerkzaamheden zal hiervan sprake zijn.

De RACM adviseert RWS over de projectbeheersing, de financiële reservering voor vondsten tijdens de uitvoering en de noodzaak voor het opstellen van een projectconvenant en een wetenschappelijk kader. Uiteraard geldt dat de archeologische informatie uit het IVO gebruikt wordt bij het bepalen van de variantkeuze en het uitwerken van het detailontwerp.

NB: Het IVO kan betrekking hebben op één of op meer locaties/vindplaatsen. Per locatie/vindplaats kan een apart PvE worden opgesteld, maar locaties/vindplaatsen kunnen ook geclusterd worden. Locaties/vindplaatsen kunnen in combinatie maar ook afzonderlijk worden aanbesteed. Een en ander hangt samen met het tijdspad (betredingstoestemming, grondvererving) en met het benodigde type IVO (verkennd, karterend of waarderend).

Het streven is (de onderdelen van) het gehele IVO (verkennde, karterende en waar nodig waarderende fase) tijdig gereed te hebben zodat zo vroeg mogelijk in de procedure helderheid wordt verkregen over eventueel te nemen vervolgstappen en daaraan verbonden kosten voor archeologisch vervolgonderzoek. Wanneer (een onderdeel van) het IVO klaar is, toetst de RACM

het archeologisch rapport inhoudelijk en levert de dienst binnen drie weken na ontvangst van het rapport een advies daarover aan RWS. Indien bij de karterende fase van het IVO vindplaatsen zijn aangetroffen, geeft de RACM aan of er een waarderend IVO dient te volgen.

Op basis van de bevindingen van het IVO wordt de eerder gemaakte archeologische kostenraming verfijnd. De RACM adviseert RWS hierin.

Op basis van de gekozen variant wordt een *projectbesluit* (MIT/SNIP-beslismoment 3) genomen. RWS stelt de RACM hiervan schriftelijk op de hoogte. Indien nodig geacht tekent de RACM binnen de daarvoor gestelde termijn bezwaar of beroep aan, zo niet dan wordt dat per e-mail aan V&W/RWS gemeld.

Wanneer duidelijk is op welk moment de middelen voor uitvoering van het project beschikbaar zijn volgt de *voorbereidingsstudie*. Werkzaamheden die in deze voorbereidingsstudie worden uitgevoerd zijn: vergunningen, onteigening, uitwerken van het tracé in bestekken. In deze fase kan het IVO worden afgerond. Dus uiterlijk nu wordt er een definitief selectieadvies/-besluit voor de archeologische waarden opgesteld.

Afhankelijk van seizoen, betredingstoestemming en dergelijke kunnen nu direct eventuele opgravingen worden aanbesteed en uitgevoerd. Het kan echter ook zo zijn dat de opgravingen pas later, in het begin van de realisatiefase, worden uitgevoerd. Dit zal maatwerk per project vereisen.

De *afronding van de planstudie/voorbereidingsbesluit uitvoering* (MIT/SNIP-beslismoment 4) betekent dat de technische en procedurele voorbereiding is afgerond en dat het project voor uitvoering gereed is. Eventueel blijft het project in de planstudietabel van het MIT staan, totdat in de financiering voorzien is en de uitvoering daadwerkelijk kan starten.

Realisatiefase

Na het *uitvoeringsbesluit* (MIT/SNIP-beslismoment 5) wordt gestart met de daadwerkelijke uitvoering van het project. Wanneer er (nog) opgravingen nodig zijn, worden die in deze fase uitgevoerd.

RWS laat een (of meer) PvE(s) opstellen voor een (of meer) opgraving(en) door een (of meer) daartoe gecertificeerd(e) archeologisch(e) bureau(s). Vervolgens word(t)en de opgraving(en) aanbesteed. De RACM adviseert over het PvE en over de aanbesteding, toetst het PvE en begeleidt de uitvoering. Verder toetst de RACM het archeologisch rapport inhoudelijk en levert de dienst binnen een maand na ontvangst van het rapport een advies daarover aan RWS. Een en ander met inachtneming van eerder gemaakte afspraken (vastgelegd in het projectconvenant of een vergelijkbaar document). Een zelfde traject geldt voor de fysieke bescherming en de archeologische begeleiding. De RACM ziet tevens toe op de naleving van eventuele overige afspraken.

Wanneer de realisatie van start gaat, wordt gewerkt volgens de eerder gemaakte afspraken (vastgelegd in het projectconvenant of een vergelijkbaar document).

Toevalsvondsten droog en nat

Zie de passage over Toevalsvondsten droog en links-boven op pag. 32.

Bij het *opleveringsbesluit* (MIT/SNIP-beslismoment 6) wordt het project opgeleverd voor gebruik. Het project wordt vervolgens beheerd. RWS (projectleider) geeft de aanwezigheid van de (beschermde) archeologische waarden en het gevolg daarvan voor het beheer door aan de beherende instantie(s). De RACM adviseert RWS over de te nemen beheermaatregelen.

Termen, afkortingen en relevante websites

Termen en afkortingen

AB – Archeologische Begeleiding van (bodem-verstorende) werkzaamheden. Een archeoloog is bij de uitvoering van het werk en registreert of er archeologische sporen worden aangetroffen. Indien dit het geval is worden deze sporen gedocumenteerd. Archeologische begeleiding is niet bedoeld om ingezet te worden als alternatief voor een inventariserend veldonderzoek (IVO) of opgraving, maar kan ingezet worden (1) wanneer IVO onvoldoende gegevens heeft opgeleverd om tot waardestelling te komen of (2) wanneer IVO onmogelijk was (bijvoorbeeld omdat het te onderzoeken terrein afgedekt is met verharding en daardoor ontoegankelijk is).

AMK – Archeologische Monumentenkaart. Op deze kaart zijn de terreinen aangegeven waarvan al bekend is dat er zich archeologische waarden bevinden. De RACM en provincies onderhouden de kaart gezamenlijk. De digitale kaart is opgenomen in Archis. De terreinen op de kaart zijn voorzien van een waardeaanwijzing: archeologische betekenis (nog geen waardebepaling plaatsgevonden), archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde. Tevens is aangegeven welke terreinen van zeer hoge archeologische waarde wettelijk beschermd zijn. NB: In de praktijk is de waardebepaling niet altijd betrouwbaar, bijvoorbeeld doordat de waarde van een terrein achteruit is gegaan door erosie sinds het op de

AMK is gezet. Ook staan sommige terreinen al zeer lang op de AMK en dateert de aanwijzing nog van voordat er criteria voor de waardebepaling werden vastgesteld. De achtergrondinformatie bij een AMK-terrein is dus altijd van belang.

AMZ – Archeologische Monumentenzorg zoals verwoord in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). De AMZ bestaat in de KNA uit de volgende onderdelen: bureauonderzoek, inventariserend veldonderzoek (IVO), fysiek beschermen (FB), archeologische begeleiding (AB), opgraven (DO), deponeren en registreren.

Archis – Archeologisch Informatiesysteem. De RACM houdt dit systeem bij. Het bestaat uit een GIS-systeem met daarin verschillende kaartlagen, waaraan een database is gekoppeld. Alle onderzoeken, waarnemingen en vondstmeldingen worden in Archis ingevoerd. Ook de AMK en de IKAW zijn in Archis opgenomen. Hierdoor is met het systeem snel en eenvoudig een eerste indicatie te verkrijgen of er aanwijzingen zijn dat ergens archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn.

Bureauonderzoek – Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie over verwachte of aanwezige archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Het opstellen van een gedetailleerde verwachtingskaart kan deel uitmaken van een bureauonderzoek.

CMA – Het Centraal Monumenten Archief. Hierin is alle (papier) informatie die de RACM heeft over een AMK-terrein opgenomen. Omdat dit soms zeer uitvoerige informatie is (kadastrale gegevens et cetera) is niet altijd alle informatie opgenomen in Archis.

FB – Fysieke Bescherming van archeologische resten. Dit kan bijvoorbeeld gaan om afdekking met worteldoek of ophoging met een zandpakket of om een aangepast heipalengrid.

Gedetailleerde verwachtingskaart – De IKAW is tamelijk grofmazig vastgesteld en kan afwijken van de werkelijke situatie in een bepaald gebied, omdat hij voornamelijk is gebaseerd op de geomorfologische kaart. Voor het maken van een gedetailleerde verwachtingskaart kunnen aanvullende bronnen worden geraadpleegd, zoals historische gegevens, gegevens over vroeger en huidig landgebruik en zo nodig boorgegevens om vast te stellen of de bodemopbouw nog intact is.

IKAW – Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Op basis van de geomorfologische gegevens is op deze kaart de kans op het aantreffen van archeologische resten aangegeven (onderscheid in hoge, middel-hoge, lage en zeer lage trefkans). Belangrijk is te beseffen dat de IKAW slechts een indicatie geeft van de kans op het aantreffen van archeologie. Het is niet gezegd dat in een gebied met een hoge trefkans ook daadwerkelijk archeologische resten aanwezig zijn. Evenzo kan het zijn dat in een gebied met een lage trefkans toch een vindplaats aanwezig is. De trefkans zegt ook niets over de waarde van eventuele archeologische vindplaatsen; het is zelfs zo dat als er een vindplaats in een gebied met een lage trefkans aanwezig is, dit meestal restanten zijn van activiteiten die we weinig aantreffen en dus een hoge zeldzaamheid hebben. Alleen de score op de IKAW kan dus nooit voldoende zijn om vast te stellen of ergens archeologische waarden worden verstoord.

IVO – Inventariserend VeldOnderzoek. Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van het verwachtingsmodel dat gebaseerd is op het bureauonderzoek. In het IVO worden aan- of afwezigheid, aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit van de archeologische waarden vastgesteld. Het resultaat is een rapport met een waardering en, indien voorgescreven in het PvE een (selectie)advies, aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden. Het inventariserend veldonderzoek moet zo worden uitgevoerd dat het niet destructiever is dan noodzakelijk. Bij het inventariserend veldonderzoek is een onderscheid aangebracht in een verkennende, karterende en waarderende fase. De verkennende fase heeft tot doel inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze. Een eenvoudige terreininspectie, maar ook geoarcheologisch booronderzoek behoren tot de middelen. Het doel is kansarme zones uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor de volgende fasen. Indien het

landschap reeds voldoende in detail bekend is, kan deze fase overgeslagen worden. Tijdens de karterende fase wordt het terrein systematisch onderzocht op de aanwezigheid van vondsten of sporen. Aansluitend hierop kan in de waarderende fase het waarnemingsnet verdicht worden om de horizontale begrenzing, ligging en omvang van de vindplaatsen vast te stellen. Aanvullende methoden kunnen ingezet worden om ontbrekende informatie ten behoeve van een waardestelling te verzamelen.

Soms worden nog oude termen gehanteerd: de verkennende en karterende fase werden vroeger Aanvullende Archeologische Inventarisatie fase 1 en 2 (AAI-1 en AAI-2) genoemd. De waarderende fase werd vroeger Aanvullend Archeologisch Onderzoek (AAO) genoemd.

KNA – De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is bedoeld voor alle instellingen en personen die werkzaamheden uitvoeren in het kader van de archeologische monumentenzorg in Nederland. Het gaat daarbij onder meer om veldonderzoek, opgraven, beheer, registreren, deponeren van vondsten, adviseren en de archeologische begeleiding van projecten. De norm is ontwikkeld door een commissie van archeologen en maakt deel uit van een systeem van kwaliteitszorg. De KNA is te downloaden vanaf de website van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB): www.sikb.nl.

Monument – De Monumentenwet 1988 geeft de volgende omschrijving van archeologisch monumenten: terreinen met daar aanwezige voor tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Beschermd monumenten zijn onroerende monumenten welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgelegde registers. Naast deze wettelijk beschermde rijksmonumenten zijn er ook enkele provinciale en gemeentelijke archeologische monumenten. Het kan verwarrend zijn dat in het archeologisch spraakgebruik met het woord 'monument' soms wordt bedoeld 'een terrein dat op de AMK staat' en soms 'een wettelijk beschermd monument'. Niet alle 'monumenten' zijn dus wettelijk beschermd. Informatie over de status bevindt zich in Archis en in het CMA van de RACM.

Opgraving – Het definitief onderzoeken (DO) van een archeologische vindplaats. De opgraving is erop gericht zoveel mogelijk informatie vast te leggen. De consequentie is dat na de opgraving de vindplaats niet meer bestaat ('opgraven is vernietigen').

PvE archeologie – Archeologisch Programma van Eisen. Aan een archeologisch onderzoek moet altijd een PvE ten grondslag liggen dat is bekrachtigd door het bevoegd gezag. Het PvE stelt het kader voor ontwerp en uitvoering. In de KNA zijn de normen vastgelegd waaraan een PvE voor archeologisch onderzoek moet voldoen. Er is ook een format dat voor deze PvE's gebruikt dient te worden. Dit format kan gedownload worden vanaf www.sikb.nl/archeologie/leidraden.

Relevante websites

www.kich.nl

KICH – KennisInfrastructuur CultuurHistorie, kortweg KICH, is een project waarin cultuurhistorische informatie toegankelijk wordt gemaakt door deze te ontsluiten en te koppelen, te bundelen en te stapelen. Dit is bedoeld voor planvormers, beleidsmakers, ontwerpers en vakspecialisten, maar ook voor iedereen die in cultuurhistorie is geïnteresseerd.

www.racm.nl

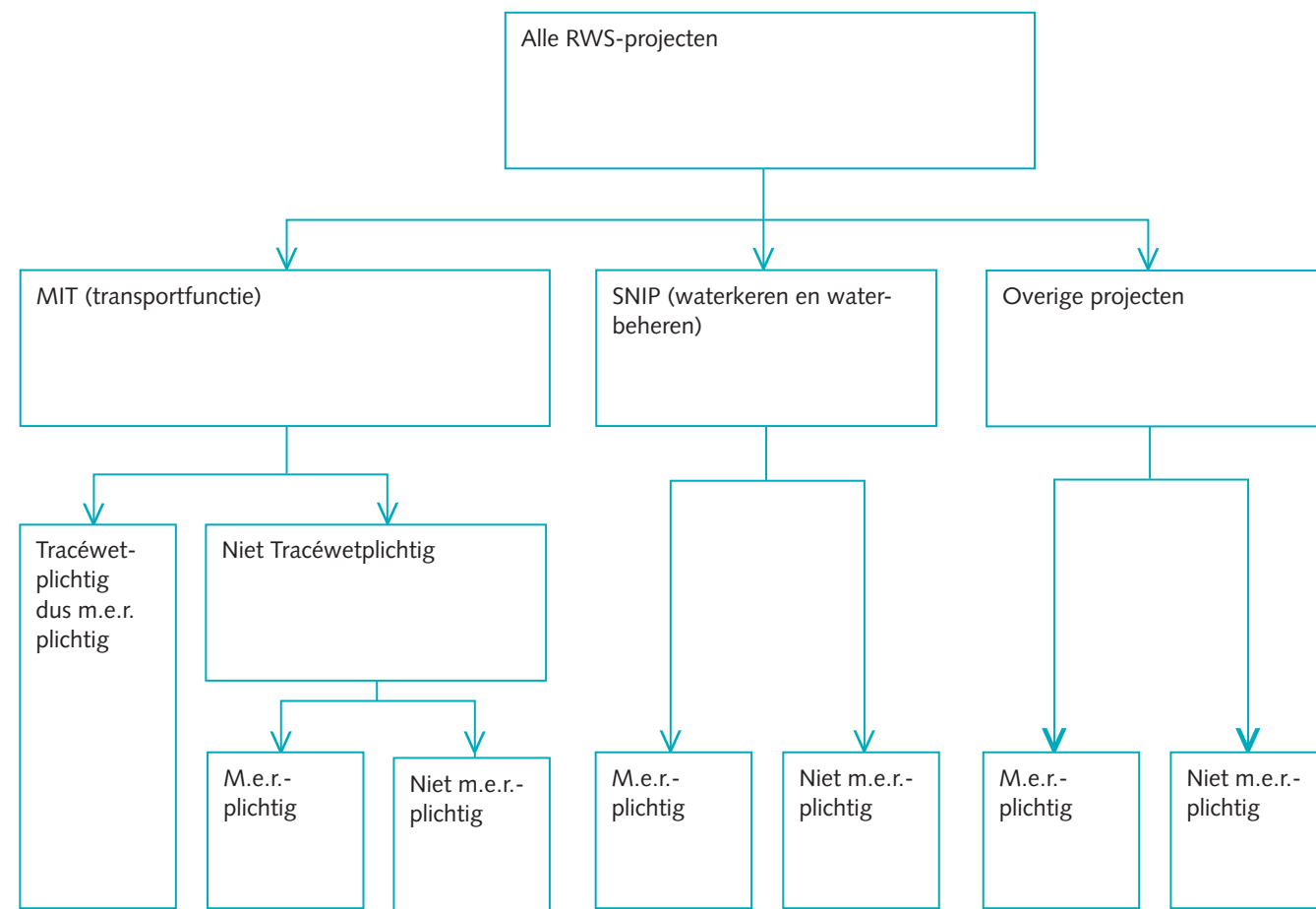
RACM – De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) is, in samenwerking met anderen, verantwoordelijk voor de zorg voor het Nederlandse erfgoed boven en onder de grond en onder water. Van het eerste begin in het midden-paleolithicum, 350.000 jaar geleden, tot de naoorlogse periode van de wederopbouw. Daar waar monumentale, archeologische of cultuurlandschappelijke waarden van nationaal of internationaal belang in het geding zijn, neemt de dienst het voortouw in behoud, wetelijke bescherming, instandhouding en onderzoek van het erfgoed. Kwaliteit en duurzaamheid staan daarbij voorop. Daar waar geen sprake is van nationale of internationale waarden treedt de dienst bij andere overheden, publiekrechtelijke en private partijen op als pleitbezorger voor de verwezenlijking van algemeen geaccepteerde vormen van omgang met ons erfgoed.

www.sikb.nl

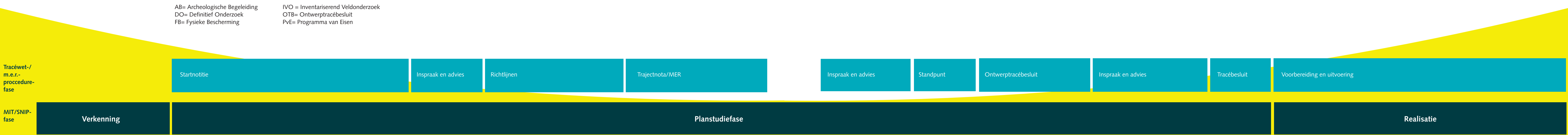
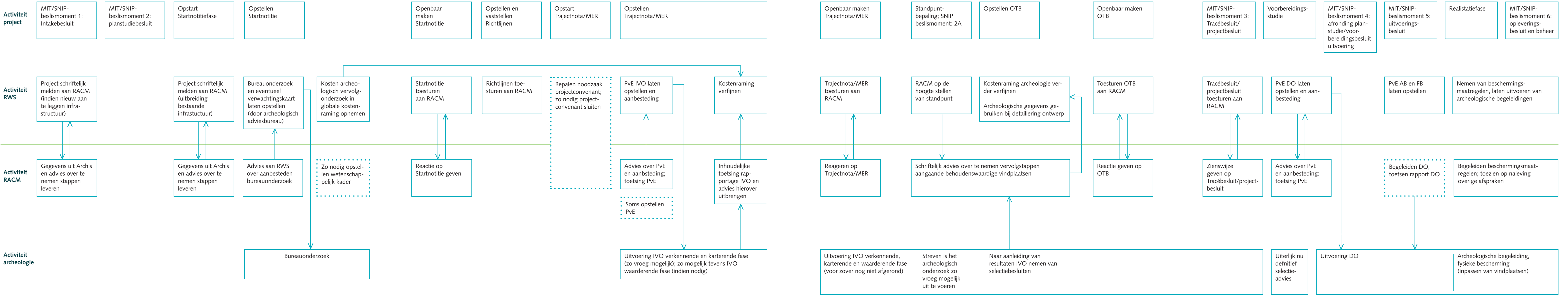
SIKB – De Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) is een netwerkorganisatie die bedrijfsleven en overheid bij elkaar brengt om samen de kwaliteit van de uitvoering van archeologie en het (water-)bodembeheer te verbeteren. De SIKB richt zich op (accreditatie en certificering van) marktpartijen en op overheden in hun verschillende rollen: als opdrachtgever (inschakelen erkende bedrijven), beoordelaar (gebruik informatie die afkomstig is van erkende bedrijven) en toezichthouder.

Als onderdeel van de SIKB draagt het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie zorg voor het ontwikkelen en actueel houden van het certificeringsschema (het geheel van beoordelingsrichtlijn, de KNA en aanvullende documenten zoals bijvoorbeeld de leidraden) binnen de Nederlandse archeologie. Het doel van het CCvD Archeologie is borgen dat alle direct belanghebbende partijen binnen de Nederlandse archeologie hierin inspraak hebben: opdrachtnemers (archeologische bedrijven), opdrachtgevers (overheid en bedrijfsleven), derden (provincie, gemeenten en bedrijfsleven) en adviseurs namens het Rijk (RACM, Erfgoed Inspectie (EI), de Nederlandse Vereniging van Archeologen (NVvA; Registervereniging) en certificerende instellingen.

Schema procedurebepaling

Schema afstemming archeologie

Dankwoord

Veel mensen van Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit convenant door mee te denken, zaken uit te zoeken, onderwerpen uit te werken en teksten te becommentariëren. De leden van de Werkgroep Convenant RWS-RACM verdienen een aparte vermelding:

mw. dr. E.F. Gehasse (projectleider vanuit RWS)
mr. L.C. de Wit (projectleider vanuit RACM)
drs. Th.P. van den Berg (RACM)
mw. mr. G.H. de Bruijn (RACM)
drs. J.A. de Haan (RACM)
mw. drs. G. Korf (RACM)
mr. N.J. Sietsema (RWS)
mw. mr. M.E. Ufkes-Gootjes (RWS)
mw. drs. E. Vreenegoor (RACM)
mr. J. Wouda (RWS)

Dankzij hun niet aflatende inzet en vasthoudendheid is dit convenant een breed gedragen, overzichtelijk en bruikbaar document geworden.

Colofon

Uitgave	Rijkswaterstaat, november 2007
Tekst	Rijkswaterstaat en Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
Foto's	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, en Rijkswaterstaat
Vormgeving	2D3D, Arnhem
Eindredactie	Dieben & Meyer communicatie, Arnhem